

קונטרס

ה'ראש השנה שלי

והוא לקט שיחות וספורים
אודות גדלות ויקרת ה'ראש השנה של רבנו
מתוך הספר "שיח שרפי קודש"

לקטו אחד לאחד משאר החלקים
[אין מקדם ומאחר]

ב

יצא לאור לקראת מי ראש השנה ה'תשפ"ה
על ידי אגדת "משך הנחל"
להדפסת והפצת ספרי מזהר"ן מברסלב זיע"א

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלא במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה
של הדפסת ספרי רבינו ומסר נפשו כל ימיו להשקות ולהרוות צמאונם של ישראל
מאוצרותיו של רבינו הקדוש הנגמ"ח במחשבה דיבור ומעשה
כתב הדפים והפיץ אלפים ורבבות ספרי קודש מתורת רביה"ק ותלמידיו

אברהם נחמן שמחה

הרה"ח רבי ב"ד אלעזר **ווייצהנדלר** זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל
נלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו' המעוניינים לקבל חינם
את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן.
כמו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריהם שיהלכו לעולמם

בדבר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056
טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579
לתרומות קודש עבור הדפסת ספרי רביה"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©

copyright

שיח שרפי קודש - תשפ"ד

כל הזכויות שמורות הן על פי דין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל
תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות
מפורשת בכתב מהמלבי"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הנ"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש
שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עולה

שיחות וספורים

חלק א'

ע

בְּשִׁהְיָה רַבְּנוּ אֶז בְּאוֹמָאן הָיָה זֶה בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, וְהָיָה שָׁם שׁוֹחֵט אֶחָד מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁהָיָה צָדִיק נִסְתָּר וְאִישׁ לֹא יָדַע מִמֶּנּוּ, וְרַבְּנוּ הַכִּיר תַּכְּף בְּשׁוֹחֵט הַזֶּה. וְהִתְחִיל הַשׁוֹחֵט הַנִּלְדָּבָר עִם רַבְּנוּ, וְאָז דִּבֶּר עִמּוֹ רַבְּנוּ מַעֲנִין הַהֵתְקַבְּצוֹת אֲצִלּוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאָמַר לוֹ "מִיִּין זֶאךְ אִיז רֹאשׁ הַשָּׁנָה" - "עֲנִינִי הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה"¹; וְאָמַר הַשׁוֹחֵט לְרַבְּנוּ שֶׁהָיָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִשָּׂאֵר עַד עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאוֹמָאן כִּדִּי לַעֲרוֹךְ שָׁם אֶת הַשְּׁחִיטָה עֲבוּר תּוֹשְׁבֵי הָעִיר, עַל פֶּן שׁוֹאֵל הוּא וּמִבְּקֵשׁ מִרַבְּנוּ שִׁיתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁם שֶׁל קְפִיצַת הַדֶּרֶךְ, וַיִּגִּיעַ עַל יְדֵי זֶה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרַבְּנוּ בְּעִיר בְּרֶסֶלָב מִיד לְאַחַר שִׁיעָרוֹ אֶת הַשְּׁחִיטָה. לֹא הִסְכִּים רַבְּנוּ לָזֶה וְהִשְׁיב לוֹ: "צוּ מִיר דִּאָרְךָ מָעַן פֶּאָרֵן מִיט פֶּעַרְד, נִיט מִיט שְׁמוֹת!" - "אֵלֵי צָרִיכִים לְנִסּוֹעַ עִם סוּסִים, לֹא עִם שְׁמוֹת!"². לֹא יָדוּעַ אִם הִגִּיעַ אַחֵר כֶּף אוֹתוֹ שׁוֹחֵט אֶל רַבְּנוּ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אִם לֹאוּ:

ב. וראה 'ספר המידות' אות צדיק סעיף קס"ו: "טלטול הצדיקים לפעמים הוא בשביל גלות איזה צדיק נסתר".

ג. וכמובא ב'חיי מוהר"ן' סימן ת"ג, עיין שם.

ד. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן רצ"א: "אחלי שאזכה לראות אור בהירות הדרך שאתם

קעו

רַבֵּנוּ אָמַר לְרַבִּי יוֹדֵל: "דִּיין זַאף אִיז נַעֲמַעַן פִּדְיוֹנוֹת" - "הַעֲנִין שְׁלֶךְ
הוא לְקִיחַת פִּדְיוֹנוֹת". גַּם אָמַר: "בִּכְנִיסָה עֲצָמָה שְׁנַכְנָסִים לְעִיר
מַעְדָּוָעֵדִיוֹקַע (שָׁשֶׁם הָיָה דָּר רַבִּי יוֹדֵל) - הָרִי הִיא כָּכָר הַמִּתְקָה" -
"אִיז שׁוֹיִן אַ הַמִּתְקָה".

וְאֶשֶׁר עַל כֵּן הָיוּ כָּלֵל תַּלְמִידֵי רַבֵּנוּ וְאֵף מוֹהֲרֵי מִשְׁתַּדְּלִים לִתֵּן לְרַבִּי
יוֹדֵל בְּכָל עָרָב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מַעוֹת לְפִדְיוֹן נַפְשֵׁי מַלְבָּד מֵה שְׁנַתְנוּ
גַּם בְּסֶתֶם אַחַד לְשָׁנִי; כִּי כֵן הָיְתָה דְּרָךְ כָּלֵל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּעֲנִין
הַפִּדְיוֹנוֹת, שְׁזָה נָתַן פִּדְיוֹן לָזֶה וְזֶה נָתַן לָזֶה - "דָּאס אִיז דְּעַר וּוְעַג
גְּעוֹוֶען, דְּעַר הָאט גְּעֶעֱעֶבֶן דְּעַם און דְּעַר הָאט גְּעֶעֱעֶבֶן דְּעַם":

קפא

מִתּוֹךְ דְּבָרֵי רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן רַבִּי נַחֲמָן הַבֵּין רַבִּי לִוִּי יִצְחָק שְׁרַבֵּנוּ הַקְדוֹשׁ
לֹא נָתַן עֲצוֹת פְּרָטִיּוֹת לְאֲנָשָׁיו וְלֹא הוֹרָה לָהֶם סֶדֶר עֲבוּדָה וְהִנְהִיגָה

נוסעים עליו אלי", עיין שם; ושם בסימן שט"ו: "אלו בני אדם שהם נוסעים והולכים
להצדיק האמת, כשחש ושלום נפסק אחד מהם ונמנע מלנסוע - אזי גם הדרכים מתאבלים,
ומבקשים את תפקידם; כי הדרכים תאבין שייסע עוד אחד עליהם להצדיק האמת"; ועיין
'ליקוטי הלכות' ברכת הריח ד' אות ט"ז, ושם הלכות ערב ה' אות ל"ד.

ה. והנהגה זו אמר רבינו לרבי יודל שיעסוק בה עוד בחייו הקדושים. (רל"י).

ו. ראה 'עלים לתרופה' במכתב מיום ב' דסליחות שנת תקצ"ד: "ותשלח על פדיון לידידנו
כבוד רבי יודיל, אפילו איזה סך מועט תוכל לשלוח"; ושם במכתב מיום ו' עש"ק עשרת
ימי תשובה שנת תקצ"ה: "ודע שנתתי שני זהובים לידידנו הרב וכו' מורנו הרב רבי יודיל
נרו יאיר על פדיון בשבילך".

ז. והדרך של לקיחת הפדיון לא היתה בדווקא כרוכה באמירת נוסח התפילה של הפדיון,
אלא על ידי שלוקחים את המעות נעשה ממילא הפדיון. וגם כיום הדרך של פדיון היא באופן
זה, שזה נותן פדיון לזה וזה נותן לזה, ונוהגים לומר את נוסח התפילה לפדיון נפש. (רל"י).

לְכָל יוֹם וַיּוֹם, וְגַם לֹא נָתַן לָהֶם דְּרָכִים הַמִּיחָדוֹת לָהֶם בַּעֲבוּדַת הַשֵּׁם, אֲלֹא כָּל אֶחָד הֵבִין מַעֲצָמוּ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו לִילֵךְ לְפִי עֲנִינוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ, וְכִמּוֹ רַבִּי יוֹדֵל וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק תִּלְמִידָיו אֲשֶׁר בִּחְרוּ מַעֲצָמָם בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ לִילֵךְ, וְרַבֵּנוּ הִנְהִיגָם לְפִי דֶּרֶכָם וּבְחִירָתָם, וְהִנְהִיגָת רַבֵּנוּ הִיְתָה שְׁאֹמֵר תּוֹרָה לְכֻלָּם כְּאֶחָד, וּבְאַמִּירָתוֹ הֵבִין כָּל אֶחָד מֶה שֶׁנֶּצְרָךְ לוֹ לַעֲבוּדָתוֹ כְּפִי מַחוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ, וְאַף אַחֲרֵי שֶׁחֲזַר רַבֵּנוּ מִלַּעֲמֻבְעָרָג, שָׂאָז לֹא עָסַק כְּכָר בְּדֶרֶךְ הַיְּדוּדֵי דְּבָרִים, כִּי הָיוּ נִכְנָסִים אֵלָיו ז"ל בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִתְּנוּ קְוִיטְל וַיִּצְאוּ, וּלְמַחֲרָתוֹ בֵּין הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַיּוֹם הַשֵּׁנִי הָיָה אוֹמֵר רַבֵּנוּ תּוֹרָה, וּבְתוֹרָה זֹה הָיָה נִכְלָל כָּל מֶה שֶׁהָיָה נוֹגֵעַ לְכָל אֶחָד, וְכָל אֶחָד

ח. וּתְתַבּוֹנֵן גַּם בַּמַּעֲשֵׂה מַרְבִּי יִשְׂרָאֵל פְּלֹאטִינְסְקִי מִנַּעֲמָרוֹב (מִזְבֵּא בְּכּוֹכְבֵי אֹרֶךְ אֲנִשִּׁי מוֹהֵר"ן בִּי אֹת מ' מוֹעֵתֶךְ לַהֲלֹךְ בְּעֶרְכּוֹ) שֶׁאֵף שֶׁלֹּא הִסְכִּים רַבֵּנוּ שִׁיסַּע לְמוֹסְקָב בְּשִׁבְלִי פֶרְנֶסָה לֹא אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ בִּפְרוּשׁ שֶׁאִינוּ מְסֻכִּים אֲלֵא שֶׁהִיא תְּנוּעָה כְּזוֹ אֲצֵל רַבֵּנוּ כְּמוֹ שֶׁרַבֵּנוּ אִינוּ מִחֲזִיק מִנְסִיעָה זֶה, אֲבָל לֹא אָמַר דַּעְתּוֹ בִּפְרוּשׁ בְּפִיו הַקְּדוֹשׁ; רֹאה עוֹד לַהֲלֹךְ חֶלֶק ב' סִימָן ק"מ וּבַהֲעֵרָה שֶׁם. (רל"י).

ט. "דִּי תּוֹרָה הָאֵט דְּעַר רַבִּי גְּעֵרְעֵדֵט פֶּאָר רַבִּי שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק, פֶּאָר רַבִּי יוֹדֵל, פֶּאָר רַבִּי נֶתָן, פֶּאָר רַבִּי נִפְתָּלִי, פֶּאָר אֶלְעֵמֶן אִיז דִּי תּוֹרָה, אִין דִּי תּוֹרָה הָאֵט יַעֲדֵן אֵיִינְעֵם אַרױסְגֵּעֵנְעֵבֵן וְעֵדְלִיג זֵינְעֵם מוֹחִין, לױט זֵיין יִרְאָה מִיט זֵיין אֶהְבָּה, אַז עַר זָאל זֵיין אַזױ. דְּעַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק אִיז גְּעוֹוֵעֵן אַזאַ מִין בְּרַעַן, אַזאַ מִין פִּייעַר, צו רַבִּי יוֹדֵל וְאֵס אִיז גְּעוֹוֵעֵן אַ גְּעוֹוֹלְדִיגֶער מַעֲנִטֵשׁ, עַר אִיז גְּעוֹוֵעֵן אַ הֵימֶל מַעֲנִטֵשׁ, אִין עַר אִיז גְּעֵאָנְגֵעֵן מִיט אַזאַ מִין וְעַג, הָאֵט דְּעַר רַבִּי דַּעַן זֵי גְּעֵאָנְגֵעֵן דַּעַם וְעַג? דְּעַר רַבִּי הָאֵט דָּאָף נִישֵׁט גְּעֵאָנְגֵט 'טוֹה אַזױ! גִּי אַזױ!', נָאָר אַז זֵי זַעֲנֵן גְּעֵאָנְגֵעֵן אוֹיף דַּעַם וְעַג - הָאֵט דְּעַר רַבִּי זֵי גְּעֵלְאָטֵן גִּיין אוֹיף דַּעַם וְעַג, הָאָבֵן זֵי גְּעֵזַעֲהֵן אַז זֵי קַעֲנֵן גִּיין מִיט דַּעַם וְעַג!" - "כִּשְׁגִּילָה רַבֵּנוּ תּוֹרָה אֶמְקָה לְתַלְמִידוֹ רַבִּי שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק, לְרַבִּי יוֹדֵל, לְמוֹהֲרֵנ"ת, לְרַבִּי נִפְתָּלִי, הַתּוֹרָה נֹאמְרָה לְכוּלָם, וּמִתּוֹךְ דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הוֹצִיא כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי הַמוֹחִין שֶׁלוֹ וּלְפִי הִירָאָה וְהַאֲהָבָה שֶׁלוֹ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו לִילֵךְ. רַבִּי שְׁמוּאֵל אֵיִיזִיק תִּלְמִיד רַבֵּנוּ הִיָּה בְּכּוֹז תְּבַעֲרָה, כְּזוֹ מִין אִשׁ, וְכֵן רַבִּי יוֹדֵל שֶׁהִיָּה אִישׁ נוֹרָא, הִיָּה אָדָם שְׁמִימִי, וְהַלֵּךְ בַּעֲבוּדַת ה' בְּדֶרֶכּוֹ הוּא, וְכִי רַבֵּנוּ נָתַן לָהֶם בַּמְּפֹרֵשׁ דֶּרֶךְ כְּזוֹ וְכִזּוֹ שִׁנְהִיגוּ בָּהּ? הִרִי רַבֵּנוּ לֹא אָמַר לוֹ בַּמְּפֹרֵשׁ 'עֲשֵׂה כֵךְ! נְהוּג כֵךְ!', אֲלֵא שֶׁכִּשְׁהִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שִׁבְחָרוּ בָּהּ - נָתַן לָהֶם רַבֵּנוּ רְשׁוּת לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, וּמִזָּה רָאוּ שֶׁאִכֵּן יִכּוּלִים הֵם לִילֵךְ עִם דֶּרֶךְ עֲבוּדָה זֶה". (רל"י).

שָׁמַע בַּתּוֹרָה אֶת הַפְּרָטִים הַנִּצְרָכִים אֵלָיו; וְכָפִי הַמּוֹבָא בְּחַיֵּי מוֹהֲרָ"ן' (סי' כט) שְׁאַחֲרֵי אֲמִירַת הַתּוֹרָה 'חֲמֹר אֶסּוּר גְּזֵלָה' (ליקוטי קמא סי' סט) הָעוֹסְקֶת בְּעֵינֵי בָּנִים, אָמַר רַבֵּנוּ לְאַחַד שֶׁבִקְשׁוּ שְׂתִּפְלִל עָלָיו שְׂיֵהִיו לוֹ בָּנִים: "אֵיךְ הָאֵב שׁוֹיֵן גֶּעְזָאגֻט אַ תּוֹרָה!" - "הֲלֹא כָּבֵר אֲמַרְתִּי תּוֹרָה!".

וּמָה שֶׁנֶּתַּן רַבֵּנוּ ז"ל לְאַנְשֵׁי הַנְּהָגוֹת וְצַעֲטֵלֵיךְ עִם תַּעֲנִיּוֹת, כְּמוֹבָא בְּשִׁיחוֹת הַרְ"ן' (סי' קפה) וּבְחַיֵּי מוֹהֲרָ"ן' (סי' תצא) - הָיָה זֶה רַק בְּמַעַט עֲנִינִים פְּרָטִיִּים וּבִדְבָרִים קְלִים אֲשֶׁר הָיוּ שִׂיכִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שֶׁרָשׁ נִשְׁמָתוֹ:

תפ

רַבִּי זְלִמָן בֶּן רַבִּי נַחֲמָן חֲזִיהֶלְעִס הָיָה מְגִיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה לְאוֹמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָיָה עוֹמֵד אֶז כְּלָפִי הַקִּיר מֵאַחֲרֵי עֲמוּד הַתְּפִלָּה מִשָּׁד כָּל הַתְּפִלָּה כְּשֶׁפָּנִיו מְכֻסּוֹת, וְכַמַּעַט שְׁלֹא רָאוּ אֶת צוּרַת פָּנָיו שֶׁהָיוּ מְאִירוֹת בְּיוֹתֵר וְכו':

י. זה הלשון שם: "בשעה שאמר רבינו ז"ל המאמר הנ"ל, עמד אז לפניו איש עשיר אחד שלא היו לו בנים; ואחר איזה ימים הפציר העשיר הנ"ל את רבינו ז"ל להתפלל עליו שיהיו לו בנים, השיב לו רבינו ז"ל: 'הלא אמרתי לך תורה על ראש השנה!' - ולא הבין כוונתו וכו'".
 יא. ועיין ב'הוספות מכתב יד החברים' שבסוף ה'ליקוטי מוהר"ן' שם מובא: "כי איש הישראלי אם צריך לעצה אזי ישאל עצה מבנים קטנים או מבני הצדיקים וכו' הן בגשמי והן ברוחני, כי שם גמר העצה ועל פיהם יהיה כל דבר שבעולם, ועל ידם נמתקו הדינים".
 כי אכן יש פעמים שצריכים לעצה ואז יש עניין בעצם השאלה מפייהם כאמור, ואצל אנשי שלומנו היה כך שהם [בני הצדיקים וכו'] לא היו משיבים בפה מלא עצה ברורה, ואף על פי כן כבר הבינו כדת מה ואיך להתנהג, ואף על פי שהם לא השיבו ברורות - "ס'איז פֿאַרהאַנען אַמאַל דאָס פֿרעגן אַליין. ביי אונזערע לייט איז געווען אזוי: זיי פֿלעגן נישט ממש ענטפערן, אבער מען האט פארשטאנען וואס מען זאל טאן, כאטשיג זיי האבן נישט געענטפערט אבער מען האט פארשטאנען!" [וגם לנו היו הרבה פעמים שבזה שלא השיבו לנו ברורות כבר הבנו את הלך מחשבתו ודעתו של הנשאל - "פונעם נישט זאגן האב איך געוואוסט וואס זיין געדאנק איז"]. (רל"י).

תרכח

רַבֵּנוּ ז"ל הִיָּה נִזְהָר לְבָלִי לומר לְהֶאֱפִיקוֹרְסִים הַנ"ל תּוֹרָה, וְאִף לֹא
הִיָּה מְדַבֵּר עִמָּם דְּבוּרִים כְּדַרְכּוֹ עִם אֲנָשָׁיו, וּכְשֶׁהָיוּ בָּאִים
לִפְנָיו הָיָה מְסַבֵּב דְּבוּרָיו לְדָבָר אֲחֵר כַּמוּבָא לְעִיל בְּסִימָן תרי"ב וכו',
וּמָה שֶׁהָיוּ אֵצֶל רַבֵּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָאֲחֵרוֹן בְּעֵת אֲמִירַת הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ
- תּוֹכָחָה", כִּי כָּבֵר הָיָה נִמְצָא בָּהֶם אִז קָצַת רֵיחַ שֶׁל אֱמוּנָה^{כא}:

(רבי לוי יצחק שמעה מרבי אברהם ב"ר נחמן)

תרכט

וּבְמַעוֹט זְמַן שֶׁל חֲדָשִׁים סְפוּרִים בְּלֶכֶד מַעַת שְׁנֹכְנִס לְגוֹר בְּאוֹמָאן,
הֶצְלִיחַ רַבֵּנוּ כָּל כָּף לְהַשְׁפִּיל אֶת הָאֱפִיקוֹרְסִים וְאִף לְהַכְנִיס
בָּהֶם מַעֵט אֱמוּנָה, עַד שֶׁבִימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תַּקע"א כָּבֵר הִתְפַּלְּלוּ
הָאֱפִיקוֹרְסִים בְּמִנְיָנוּ שֶׁל רַבֵּנוּ, וּכְבֵּר הָיָה בָּהֶם כְּזֶה רֵיחַ שֶׁל אֱמוּנָה, עַד
שֶׁשָּׂבָאָה הַמְּשֻׁרְתֶּת שֶׁל הִירֶשׁ בָּעַר לְקָרָא לוֹ שִׁילָף לְשִׁתּוֹת תָּה קֶדֶם
תְּקִיעַת שׁוֹפָר - עָנָה וְאָמַר לָהּ: "פֹּאֵר דִּי תְּקִיעוֹת וְעַל אֵיף נִישָׁט גִּיין
טְרִינְקֶען קִיין טִיי!" - "קֶדֶם הַתְּקִיעוֹת לֹא אֵילָף לְשִׁתּוֹת כָּלֵל תָּה!"^{כב}:

(רבי לוי יצחק שמעה מרבי אברהם ב"ר נחמן)

כ. ליקוטי תנינא סימן ח'.

כא. ראה בליקוטי קמא סימן י"ד: "והתנוצצות שהנשמות מתנוצצין ומאירין ומעוררין את
הפושעי ישראל בתשובה ומולידין נשמות גרים, זה מכונה בשם 'פלגא' (חצי), כי עדיין
רחוקים מהקדושה מאוד ויכול להיות להם מניעות רבות, וצריך להם יגיעות רבות כדי
להפשט מהם הבגדים צואים שהלבישו וכו'", עיין שם. (רל"י).

כב. ופוק חזי גבורתא דמרך, שאחד כזה שהיה נמצא ושקוע עמוק מאוד בהשכלה

תרצב

כך שמעתי מאדונינו מורנו ורבינו מוהרנ"ת זצ"ל קדם הסתלקותו הקדוש והטהור, וכך אמר בלשונו הקדוש, שבחסדי ה' יש לנו עתה שלש הלכות מבררות: על ראש השנה צריכין לנסע, ושלחן ערוך צריכין ללמוד, והתבודדות צריכין בכל יום: (נתיב צדיק מכתב מא)

תרצג

הנני להציג מה שמעתי מאבי ז"ל בשם מורנו רבי נתן ז"ל, שלא נמצא לו ברור ההלכה והמשפט הנ"ל זולת בשלשה דברים: חיוב ללמד הפוסקים בכל יום ויום, וחיוב התפלה והבקשה, לחדש

ובאפיקורסות גדולה רח"ל, ואף על פי כן יכול היה רבינו לעשות ולעסוק עימו ולהכניס בו אמונה פשוטה כזאת שכבר יאחז בדבר מעלה זה, להתנהג כעיקר ההלכה ולבלי לשתות קודם התקיעות. ואין אנו רוצים ח"ו לקטרג ולעורר דינים על מה שכמה התירו זאת כיום לעצמם, וכמעט אשר נהיה אצלם הדבר כהיתר גמור למהר לעשות קידוש אחרי תפילת שחרית ולאכול ולשתות קודם תקיעת שופר, ובזמננו באומאן תיכף אחר קריאת התורה הלכו כולם בלי יוצא מהכלל ממש לטבול במקווה בזריזות קודם התקיעות, וחזרו והתחילו 'למנצח' בהתעוררות גדול, ולא עלה על דעת מאן דהוא לעשות קידוש ולאכול או לשתות ח"ו לפני התקיעות, ואפילו חולה שהיה חייב ומוכרח בזה היה הולך מקודם למורה הוראה לשאול שאלתו האם מותרת לו האכילה. ובדבר זה היו נזהרים בשעתו כל החסידים ההולכים בדרך הבעל שם טוב הקדוש. ובילדותי בגראדז'סק היה אחד מבעלי הבתים שנחלה ונחלש, ושלח לשאול את רב העיר האם יכול להקל בדבר לשתות קודם התקיעות, ופסק הרב שילכו לביתו לתקוע שם עבדו תקיעת שופר, בכדי שלא ישתה קודם התקיעות. וכיום נהיתה אמונה פשוטה זו קלה בעיני כמה, והולכים ועושים קידוש תיכף לאחר תפילת שחרית, וגם משוחחים ומדברים אז דברים בטלים. (רל"י); ראה עוד 'מטה אפרים' סימן תקפ"ח ס"ק ב'.

כג. דהיינו המבואר ב'ליקוטי מוהר"ן' קמא ריש סימן ס"א שצריך להוציא לעצמו מלימודי הצדיק בירור הלכה ומשפט, שיידע איך להתנהג, עיין שם.

כד. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן קפ"ה: "וזאת היתה הנהגה כללית שציווה והזהיר את כולם,

**בַּהּ בְּכָל יוֹם כָּפִי מַה שְּׁעוֹבֵר עָלָיוּכָהּ, וְחֵיּוֹב אֶסְפֵּת הַנִּפְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
לְמָקוֹם גְּנִיזָתוֹ הַקְּדוֹשָׁהּ; עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹכָהּ:**

(ביאור הליקוטים סימן סא אות סא)

דהיינו ללמוד פוסק בכל יום; אפילו ביום שאין לו פנאי - לימוד על כל פנים איזה סעיף שולחן ערוך וכו', עיין שם; וב'עלים לתרופה' במכתב מיום ה' תענית אסתר שנת תקצ"ה: "אנו לומדים פוסקים וארבעה שולחן ערוך בכל יום, והוא הנהגה קדושה מרבנו ז"ל שהזהיר מאוד על זה כמפורסם וכנדפס בספריו הקדושים".

כה. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן קפ"ה: "גם זאת היתה הנהגה כללית שהזהיר את כל אחד ואחד, דהיינו להתבודד בכל יום ויום ולפרש שיחתו לפני השם יתברך, ולבקש מלפניו רחמים ותחנונים לזכות להתקרב לעבודתו יתברך; ושיחה זו תהיה בלשון אשכנז שמדברים בו וכו'", עיין שם; וראה 'כוכבי אור' חלק 'חכמה ובינה' אות י"ט בהערה: "שני דברים האלה [לימוד 'שולחן ערוך' והשיחה בינו לבין קונו] היו הנהגות כלליות לכל מקורביו בכל ימי חייהם, וכפי המובן שם שקיום השני דברים האלה ב'חוק ולא יעבור' - מסוגל ומוועיל לנצח בכפלי כפלים בלי שיעור יותר מאם אפילו היה עושה אותם האדם כמו כן בלא 'חוק ולא יעבור', תמיד בלי הפסק".

כו. ראה 'חיי מוהר"ן' סימן ת"ו; לעיל סימן ר"ג והלאה.

כז. שלוש הנהגות אלו שייכות כולן לעניין של 'משפט', כי לימוד הפוסקים בפשטות הוא על מנת לידע את משפטי התורה ואת דיניה, וההתבודדות והשיחה בינו לבין קונו היא בחינת "כלכל דבריו במשפט" (תהלים קיב ה), שהאדם דן ושופט את עצמו על כל עסקיו, כמבואר בתורה "אור הגנוז" (ליקוטי קמא סימן טו; ועיין גם שם בסימן ב), וכן ראש השנה הוא 'יום הדין' ועניינו דין ומשפט כנודע, כמ"ש (תהלים פא ה) "תקעו בחודש שופר וכו' משפט לאלקי יעקב", וכפי שאנו אומרים בתפילת ראש השנה: "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים וכו'". [היו מאנשי שלומנו ה'עובדים' שהיו משתדלים שלימוד הפוסקים יהיה דווקא בזמן של 'עת רצון', כשם שאת התפילה והשיחה בינו לבין קונו הקפידו לערוך בזמן זה, על פי דברי רבינו בתורה 'ויהי מקץ - זכרון' (ליקוטי קמא סימן נד), עיין שם, [וראה עוד בזה להלן חלק ב' סימן רי"ז]. גם היו כאלה מאנשי שלומנו שנהגו ללמוד מדי יום ביומו שולחן ערוך משך שעה אחת, והיו אומרים מסברא שכמו שציוונו רבינו לקיים את עצת ההתבודדות במשך שעה אחת, כן גם החיוב ללמוד שולחן ערוך הוא במשך זמן זה, כי שני הציוויים הללו שייכים כאמור לעניין המשפט; וגם רבי אברהם ב"ר נחמן היה נוהג כך. אמנם ברור ופשוט שיש לכל אחד להיזהר בנפשו לבל ייפול חס ושלום מעיקר ציווי רבינו, ללמוד בכל יום על כל פנים איזו הלכה פסוקה בשולחן ערוך, מפאת המאמץ לקיים הנהגות והידורים כגון אלה]. (רל"י).

חלק ב'

סב

כַּשְׁבָּא מוה־רנ"ת ז"ל אֶל רַבְּנֵנוּ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּקס"ג, רָאָה שְׁיֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁמִּתְפַּלְלִים כְּרֹאוֹי, וְהִתְקַנֵּא בָּהֶם מְאֹד, כִּי הוּא לֹא הָיָה יָכוֹל אֶזְלֵה תַּפְּלִל בְּכוֹנָה כְּרֹאוֹי. אַחֵר כֶּף שָׁמַע מֵרַבְּנֵנוּ ז"ל אֶת הַתּוֹרָה "בְּחֻצוֹצְרוֹת" שֶׁבִּלְקוּטֵי קִמָּא סִימֵן ה', וְאָמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שׁוּם הַשְׁגָּה בְּהַתּוֹרָה הַזֶּה, אֲלֵא זֹאת מֵצֵא חֵן בְּעֵינָיו, פִּירוּשׁ הַפֶּסוּק (משלי טו לא) "אֶזֶן שֹׁמֵעַת תּוֹכַחַת חַיִּים וְכוּ'" כִּי זֶה הָיָה נִצְרָף לוֹ מְאֹד, כִּדִּי שִׁיתַּרְץ לוֹ עֶקֶר קִשְׁתּוֹ שֶׁל חוֹתְנּוֹ הָרַב רַבִּי דָּוִד צָבִי ז"ל שֶׁחֲלַק מְאֹד עַל כָּלִיּוֹת הַחֲסִידִים מִחֻמַּת שְׂרָאָה שֶׁהַחֲסִידִים חוֹלְקִים אִישׁ עַל רֵעֵהוּ כַּמּוּבָא לְעִיל (סי' כה), וּפִירוּשׁ הַפְּתוּב כְּפִי שֶׁפִּרְשׁוּ רַבְּנֵנוּ הָיָה לְמוֹה־רנ"ת לְמַשִּׁיב נֶפֶשׁ לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל לְבָלִי לְשִׁמְעַ לְמַרְיבוֹת שִׁבִּין הַצַּדִּיקִים הַשְּׁלֵמִים, כִּי בָּזָה גָּלָה לוֹ רַבְּנֵנוּ אֶת דַּעְתּוֹ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁצָּרִיף לְהֶאֱמִין שֶׁכָּל מַרְיָכָה וּמִצּוֹתָא שִׁבִּין הַצַּדִּיקִים הָרִי הִיא עֲנִין גְּבוּהָ, וְכַמְבָּאָר בַּפְּנִים הַתּוֹרָה הַזֹּאת^{כח}:

כח. ראה שם בליקוטי קמא סימן ה' אות ד': "וזו פירוש 'אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין' - לשון תלונה ומריבה; כשאתה שומע מריבות שבין הצדיקים - תדע שזה משמיעין אותך תוכחה על שפגמת בטיפי מוחר, שעל זה נאמר (משלי ב יט) 'כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים', שאתה דבוק בסטרא דמותא", עיין שם.

כט. וראה עוד בספר 'רינת ציון' (מרבי אברהם שטרנהארץ) סימן ה': "התורה ה' בחצוצרות' הנאמרה בראש השנה הראשון של ההתקרבות מוהרנ"ת זלל"ה, הגם שזה דיבר אדוננו מורנו ורבינו לעניין הפונקטין, שהם גזירות שנשמעו, לבטלן ולהמתיקן כידוע, אך העיקר נאמרה כמעט כל התורה הזאת לעניין מוהרנ"ת, הן על העבר שלו והן על העתיד, איך לעבוד עבודת ה' להבא וכו', והתורה 'בחצוצרות' המדברת מעניין שמחת כל המצוות

קסט

שָׁמַעְתִּי מֵהָרֶב רַבִּי מֹשֶׁה מְטָשְׁעִנְסְטֶעכְאָו שְׁבִרָאשׁ הַשָּׁנָה הָאַחֲרוֹן, דִּהְיִנוּ בְּשָׁנַת תר"ה, אָמַר מוֹרְנוּ מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל: "הֵינְט בֵּין אֵיךְ דָּעַר שְׁכָל הַכּוֹלֵל!" - "כִּיּוֹם אֲנִי הוּא ה'שְׁכָל הַכּוֹלֵל"; וְנִמְצָא מְבָאָר שְׁאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל עֲדִין נִשְׁאַר אֵיזָה בְּחִינַת 'מִנְהִיג הַכּוֹלֵל' לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, הֵינּוּ מוֹרְנוּ מוֹהֲרַנְ"ת זצ"ל: (הלכתא כנחמני, גדולת מוהרנ"ת אות ד)

רכב

אִישׁ אֶחָד מְטַעֲפֵלִיק נִסֵּעַ לְמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל לְבִרְסֵלָב לְשִׁמְעַ מְמֵנוּ דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים; אַחֵר כֵּךְ מִצָּא בַּחֲדָר מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל חֲתִיכַת נֶיָר כְּתוּב

ומעניין 'ביומו תתן שכרו', שאין רוצה שכר עולם הבא, רק שכר מצווה אחרת, עיין שם, וכן לפשט מלב עקמומיות על ידי קולות בתפילה ולפנות המוח ממחשבות הנקראים 'חמץ' המובא שם, זה היה ממש כמו שדיבר אדוננו מורנו ורבינו רק עבור תיקון נפשו לבד, מחמת שמוהרנ"ת זל"ה היה מקודם התקרבותו לאדוננו מורנו ורבינו זל"ה בעל מחשבה לאין שיעור, שזה היה אצלו ייסורים לעבודת השם יתברך, ומחמת זה לא היה השמחה שלו מהמצוות בשלימות, רק בשביל עולם הבא, והגם שהיה גם מקודם ירא שמים גדול ועצום, אך לא הרגיש שום חיות ממידת היראה והאהבה, כפי שמבואר בהתורה הזאת מזה; ומאז התפלל בקולות, בחינת רעמים, עיין שם. ואז כשאמר רבינו זל"ה 'ותאמין כי כל מצותא ומריבה שיש בין הצדיקים השלימים אין זה רק שיגרשו סטריין אחרנין', עם הפסוק 'אוזן שומעת וכו' - אמרו אחר כך [אנשי] הקיבוץ למוהרנ"ת זל"ה שבזה נתיישב דעתם כל כך, כי לא הבינו מקודם איך יהיה על אור קדוש וטהור ובהיר כזה איזה קניטור, ובפרט חס ושלוש מחלוקת, אך כששמעו מאדוננו מורנו ורבינו הפירוש של זה הפסוק 'אוזן שומעת וכו' הבינו שזה לטובתם, עיין שם היטב התורה הזאת, ומאז והלאה לא היה קשה להם שום קושיות מהמחלוקת אפילו על גדולי גדולים, כי זה רק כדי שיזכו המון עם לחיים, בחינת 'תוכחת חיים'. ומוהרנ"ת אמר שבזה התורה גילה לו רבינו זל"ה כל היהדות איך להתנהג, היינו איך להתפלל, ואיך לעשות מצוות בשמחה מהמצווה בעצמה, ומידת היראה ואהבה, ולטהר את המוח ממחשבות, כמבואר שם".

לג. עיין ליקוטי קמא סימן ס"א אות ג'.

בכתב יד מוהרנ"ת ז"ל, בזה הלשון: "בא אלי איש אחד מטעפליק ושמו ... וימעה אתחיל לומר תורה ברבים" (מחמת שאדוננו מורנו ורבינו זצ"ל קצב לו מספר, שאם יתקרבו אליו אחר הסתלקותו אנשים חדשים במספר שקצב לו - אז יתחיל לומר תורה ברבים, והאיש הזה השלים המספר, פן אמר מוהרנ"ת ז"ל אחר כך]. והאיש הזה נתרחק ממוהרנ"ת ז"ל, כי לא היה יכול כלל להכניס בדעתו, כפי שידע בנפשו קטן מדרגתו בעבודת השם, שעל ידו יתחיל מוהרנ"ת זכרוננו לברכה לומר תורה ברבים.

והנה אין מן הצורך לסתור שטות כזה, כי כבר מבאר מדברי חכמינו ז"ל שאפילו אם יתאספו תשעה צדיקים נוראים אסור לומר קדיש וקדשה, וכשנצטרף להם אפלו פחות שבפחותים - נגמר בזה מה שנגמר, וכן אפלו כשכל העשרה אנשים שפלים ופחותים, אף על פי כן על ידי התועדותם יחד נתהוה בזה קדשת שמו יתברך בקדשה או קדיש וברכו וכו', מה שאי אפשר לעשות אפלו על ידי תשעה צדיקים. וכתבתי זאת כי זה נצרך גם לענין הצרופים מן הקבוצ של ראש השנה המכרחים לאדוננו מורנו ורבינו זצ"ל, ודי למבין:

(הערת המעתיק, אנשי מוהר"ן (ג) אות י)

❧ רצו ❧

פעם אחרי ראש השנה, כשחזר מוהרנ"ת מאומאן לברסלב שהיתה עיר קטנה, אמר: "יש גזרה בשמים על העיר ברסלב שישתלקו ממנה ארבעים אנשים, ולא ידוע מי הם"; ונפל פחד ומורא על כל בני העיר:

❧ שצד ❧

באותה עת שהיה מגלה מברסלב לנעמרוב למשך שלש שנים, היה על מוהרנ"ת להתיצב מדי יום ביומו בזמן מסים בפני השלטונות,

כְּדִי שִׁירָאוּ שֶׁהוּא אָכֵן שׁוּהָה וְנִמְצָא בְּנַעֲמָרוֹב. וְעָשָׂה מוֹהֲרָנ"ת כָּל הַשְּׁתַּדְּלוֹת לְסִדֵּר מִסְמְכֵי הַתֵּר עַל הַנְּסִיעָה לְרַבֵּנוּ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תַּקצ"ו, וְאֵף אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ נִדְּבָרוּ בִּינֵיהֶם לְסִדֵּר עֲבוּרוֹ מִסְמְכֵי הַתֵּר, אֵף לְבִסּוּף לֹא הִסְפִּיקוּ לְהַשְׁלִים וּלְסִדֵּר אֶת כָּל הַנִּדְרָשׁ ('מֵעַן הָאֵט נִישְׁט עֲסָפִיעֵט צוּצוגרייטן אינגאנצן'), וְסִדְּרוּ לוֹ אִיזָה מִסְמְכֵי הַתֵּר עַל יְדֵי אִיזוֹ תַּחֲבוּלָה"י; וְכִשְׁקָרְבוּ יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָבוֹא לֹא הִסְתַּכַּל מוֹהֲרָנ"ת עַל שׁוֹם עֲכוֹב וּמִנִּיעָה, וְנָסַע וּבָא לְאוּמָאן עַל הַקְּבוּץ הַקָּדוֹשׁ"י.

אוּלָם הַמִּתְנַגְּדִים יֵט שֶׁעָקְבוּ אַחֲרֵי מוֹהֲרָנ"ת הַלְּשִׁינוּ עָלָיו תַּכְףּ וּמָסְרוּ אוֹתוֹ לְמוֹשֵׁל שְׁבָאוּמָאן, וּבָאוּ הַשּׁוֹטְרִים וּלְקַחְהוּ בְּבִזְיוֹן נוֹרָא לְמַעַצֵּר בַּעֲת שְׁהִיָּה עַל הַצִּיּוֹן בְּעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא אָבוּ לְשַׁחֲרוּ, וּמִלְכָּד הַמַּאֲסָר וְהַבִּזְיוֹן הַגָּדוֹל גַּם הִיָּתָה בָּזָה סַפְנָה, שְׂמָא כָּעֵת עָלִיל הַגָּאֲבִירֵנְאָטוֹר (הַמוֹשֵׁל) לְהַעֲמִידוֹ לְמִשְׁפָּט וּלְהַקְשׁוֹת עָלָיו אֶת הַתְּנָאִים שְׁפָסַק עָלָיו מִקֵּדָם, עַד שְׁכַמָּה מַגְבִּירֵי הָעִיר אוּמָאן, חָלַקְס הָיוּ מֵאֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ וְחָלַקְס קְרוֹבִים בְּדַעְתָּם לְאֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ כְּמוֹ רַבִּי קִלְמָן

לז. ראה בספר 'טובות זכרונות' מעמוד קל"ו והלאה, מה שכותב שם ששמע בימי נעוריו ממשפחתו ובפרט מרבי נחמן טולטשינער אודות אופן התחבולה הזו.
 לח. וראה לעיל בחלק א' סימן רכ"ב, שאמר מוהרנ"ת אודות הנסיעה לאומאן על ראש השנה: "ווען עס וואלט געווען די גאנצע וועג אנגעלייגט מיט שארפע שווערד אויף ארויף, וואלט אייך זיך געראטשקעט אויף די הענט און אויף די פיס און איך וואלט געפֿארן; נאר אן א פאס - נישט, איך וואלט געטאן אלע מעגלעכקייטן צו באקומען א פאס" - "אילו היתה כל הדרך זרועה בחרבות המחודדות כלפי מעלה, הייתי גוחן על ידי ועל רגלי והייתי נוסע לציונו הקדוש; רק בלי פאספורט - לא, הייתי עושה כל שניתן כדי לקבל פאספורט". (רל"י).
 לט. ראה גם דברי המעתיק בסוף המכתב מיום א' לך לך שנת תקצ"ה ב'עלים לתרופה' (מובא לעיל בסימן שמה): "כללו של דבר שמשה חנקע'ס שילם רעה תחת טובה ונהפך לרודף, ורדף למורנו ורבינו רבי נתן ז"ל כל שנת תקצ"ה, תקצ"ו, תקצ"ז, תקצ"ח, וגירה בו אויבים לקחת אותו לתפיסה, ואחר כך גירשו מביתו מברסלב לנעמרוב, וגם שם גירה בו בכל פעם אויבים וכו'".

טולטשינסקי ועוד, הלכו בערב ראש השנה לבית המושל והבטיחו לו שהם לוקחים עליהם את האחריות, והם אחראים וערבים על זה שיחזירו להם את מוהרנ"ת תכף במוצאי ראש השנה; והסכימו, ושחררו את מוהרנ"ת על שני ימי ראש השנה. ואכן היה מוהרנ"ת אז בראש השנה בצותא עם אנשי שלומנו וכו'.

לשני ראשי השנים שאחר כך כבר נסע מוהרנ"ת בהתר, כי אנשי שלומנו סדרו עבורו רשיון מיוחד כדי שיוכל לבוא ולשהות באומאן בימי ראש השנה:

שצה

בכל השנים שאחרי הסתלקות רבנו ז"ל היה נוהג מוהרנ"ת בעת התפלות של ימי ראש השנה להניח את השטריימל של רבנו ז"ל תחת מעילו בחיקו, כנגד לבו, ובשום פעם לא היה חובשו אז על ראשו. ובעת התגברות המחלקת היתה באיזה ראש השנה הסתרה וחסכות כזו, ששכרו אז המתנגדים אנשי בליעל שפלים אשר עמדו וסבבו סביב הקלויז עם מקלות בידיהם וגם זרקו אבנים על הקלויז, עד שהיו מכרחים ביום ראש השנה להגיף ולסגר את כל ה'לאדין' (תריסי החלונות) של בית הכנסת ולהאיר את בית הכנסת במנורות נפט; כך היה נראה אז הראש השנה של רבנו.

והנה כשסימו את התפלה נשארו כל הקהל בבית הכנסת, ולא יצא אף אחד מאנשי שלומנו לשוב ולילך לביתו. שאל אותם

מ. השטריימל של רבינו, כמו שאר השטריימלאך דאז, היה קטן וצר, ונראה אחרת מהשטריימלאך הדיום. (רל"י).

מוֹהֲרֵנִ"ת: "וואס שטייט איר? פארוואס גייט איר נישט?" - "מדוע אתם עומדים ואינכם הולכים לדרבכם?", והשיבו לו: "אינדרויסן טוט זיך אזא מין חשך, אז מען קען נישט ארויסגיין! ס'איז אלעס פול מיט שטיינער!" - "בחוץ שויר כזה חשך (שעומדים שם המתנגדים פנ"ל), עד שלא נתן לצאת! הכל מלא באבנים!". כששמע זאת מוֹהֲרֵנִ"ת הוציא מחיקו את השטריימל של רבנו וחבשו על ראשו, ויצא ראשון לחוץ; ותכף נסו וברחו להם אנשי הבליעל, וכבר יכלו אנשי שלומנו לצאת ולילך לדרבכם^{מא}:

שצט

אף על פי שבעצומן של שנות המחלוקת הקשה והנוראה (תקצ"ה - תקצ"ח) היו אנשי שלומנו בסכנה גדולה ובפחד עצום, בכל זאת נהג אז ה'ראש השנה' של רבנו כמקדמת דנא, וגם אז התקבצו ובאו מאות מאנשי שלומנו על ראש השנה לאומאן:

תסד

והשם יתברך בעצם נפלאותיו ורחמיו המרבים עזרני בכל יום ובכל ית, עד שגמרתי בקיץ הזה [תקע"א] כל הדפסת ספר 'לקויטי מוהר"ן' תנינא וכו' וספר האל"ף ביי"ת וה'קצור [לקויטי מוהר"ן]^{מב}, והבאתים בשלמות לקהלת קדש אומאן על ראש השנה הראשון אחר הסתלקותו; רבים ראו וישמחו וישרים יעלזו, עד הנה עזרונו רחמיה, נודה לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

(ימי מוהרנ"ת ח"א סימן פ)

מא. וראה ב'ספר המידות' ערך 'גאוה' אות כ"ג: "הכובע של צדיק - סגולה להסיר הגאוה".
מב. וב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן צ': "ובאותה השנה הדפסתי את הספרים במאהלוב וכו'".

תקמו

בְּנִין הַקְלוּז בְּשָׁלִישִׁית הָיָה יָפָה וְנָאָה וּמְרָהִיב בְּיָפִיו בְּמִיָּחַד, וּכְשֶׁהֲגִיעַ רַבִּי לִוִּי יִצְחָק לְאוּמָאן (כְּעֶשֶׂר שָׁנִים אַחֵר בְּנִיטוּיָא) הָיָה נִרְאָה עֲדִין כְּחֹדֶשׁ מִמָּשׁ; וְהָיָה אוֹמֵר רַבִּי לִוִּי יִצְחָק: "וּוִיפֹל דֵּי שׁוּל אִיז גְּעוּוֹעַן אֵינְדְּרוּסֵן גְּעֻוִיעֵט שֵׁיין - דָּעֵר דְּאוּוֹעֲנֵעַן אֵינְעוּוִיינִיג אֵין שׁוּל אִיז גְּעוּוֹעַן נָאךְ שְׁעֻנֶּעֶר!" - "כִּמָּה שְׁבִנֵּן הַקְלוּז הָיָה נָאָה וְיָפָה - הָרִי שְׁהִתְפָּלָה בּוֹ הָיְתָה נָאָה הִרְבֵּה יוֹתֵר!", כִּי אֵין לְתֹאֵר וּלְשַׁעֵר אֶת גְּדֹל הַכּחוֹת שֶׁהִשְׁקִיעוּ אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֵׁם בְּתִפְלָה בְּכַח, בְּבִכּוּת וּבְצַעֲקוֹת, בְּקִימַת חֲצוֹת וּבְקִיּוֹם עֲצַת הַהִתְבּוֹדְדוֹת בְּמִשְׁךְ כָּל יְמֵי הַשָּׁנָה, וּבִפְרֹט בְּתִפְלוֹת בַּעֲת הַקְּבוּץ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהַכֹּל מִתּוֹךְ מְסִירוֹת נֶפֶשׁ עֲצוּמָה. גַּם בִּימֹת הַחֹרֶף, שֶׁהָיוּ קִירוֹת הַקְלוּז קוֹפְאִים כְּגִלְדֵי קָרָח, אָף עַל פִּי כֵן בָּעֵרֹי אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּתִפְלָתָם, וְלָבֶם הָיָה פְּתוּחַ בְּהִתְעוֹרוֹת עֲצוּמָה, עַד שֶׁהָיָה נִכְרַ בְּמוֹחַשׁ שְׁאִין זֶה כָּח אֲנוּשִׁי, אֲלָא רַק כְּחוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הוּא אֲשֶׁר מְלָהִיב וּמִבְעִיר אֶת לָבֶם כָּל כּוֹךְ לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ:

תקמח

בְּקְלוּז שְׁבֹאוּמָאן הָיָה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹד מִרְּנָן הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זָכַר צִדִּיק וְקָדוֹשׁ לְבָרָכָה, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁסֵּפֶר זֶה נִכְתָּב עַל יְדֵי תַלְמִידוֹ רַבִּי הִירֶשׁ סוֹפֵר זצ"ל. סֵפֶר תּוֹרָה זֶה הָיָה בְּחֻזְקָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִצְחָק אֵיזִיק חֲתָן רַבְּנוּ, וְלֹאֲחֵר פְּטִירַת רַבִּי יִצְחָק אֵיזִיק קִבְּלוּ מוֹהֲרַנ"ת מִבְּנָיו, הֵלֵא הֵם רַבִּי שְׁמֻחָה בְּרוּךְ וְרַבִּי אֶפְרַיִם וְרַבִּי יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי פֶסֶק

נח. רבי לוי יצחק הגיע לאומאן באמצע חודש אלול תרע"ד, והיה זה כעשר שנים אחר בניית הקלויז (ראה להלן הסיפור בערכו).

דין שפסק בזה רבי אהרן רב העיר קרימנטשאק (נכד הרב בעל ה'תניא', בעלה של מרת חיה בת רבנו), כי כך צוה רבי יצחק אייזיק בצוואתו.^ט
בספר תורה נכבד זה היו קוראים רק בראש השנה ובראשי חודשים, וכן כשפא אדם חשוב וכדומה וכו':

תקסו

אחרי שבת, כשנודע למורנו רבי נפתלי ולשאר אנשי שלומנו שבאומאן מפטירת מוהרנ"ת, נענה רבי נפתלי ואמר: "איך האב נאך ראש השנה געזעהן אויף זיין טאנצן, אז דאס האט ער זיך שוין געזעגנט מיט אויגן" - "עוד בראש השנה הבחנתי ברקודו שרקד עמנו, שבזה הוא נפרד מאתנו"; מוהרנ"ת רקד אז בהתלהבות נוראה:

תקעב

מכתב שכתבו אנשי שלומנו מברסלב לאנשי שלומנו שפעיר טשעהרין מספור ההסתלקות של מאור עינינו צדיק יסוד עולם מורנו רבי

נט. וראה עוד ב'מי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ק"י: "ובאותה השנה, היא שנת תקצ"ד, נפטר רבי אייזיק ז"ל בקרימנטשאק בימי חנוכה, והניח צוואה, וציווה לתת לאנשי שלומנו בפרט על הבית המדרש סך רב, ונסעתי לקרימנטשאק עבור זה עם הרב דפה [הוא רבי אהרן הרב מברסלב], ויש בזה הרבה לספר; ולא קיימו הצוואה, ולא קיבלנו שם רק כלי הקודש של כסף, וסך מועט"; ועוד ראה במכתב מוהרנ"ת מאור ליום ה' פרשת שמיני שנת תקצ"ד: "ותהילה לאל הבאתי ספר תורה כשירה ומוגהה מאוד אשר אין שכיח דוגמתה במאה פרסאות, והכתב נפלא, גם הבאתי כתר תורה עם שאר כלי קודש נפלאים, גם ש"ס ועין יעקב, והכל בישועת ה' ונפלאותיו הנוראים, זה עני קרא וה' שמע, עד הנה עזרונו רחמי וכו' ואל תטשנו לנצח, אילו פיננו מלא שירה וכו' אין אנו מספיקים להודות וכו'"; וראה עוד לעיל חלק א' סימן תכת.

נָתַן זַצ"ל מְבַרְסֵלֵב וְכו', וּבָיִוִם שָׁנִי בָּא אֵלָיו רַבִּי זָאב לְיוֹבֶאֱרֶסְקֶע־ס,¹
וְדָבָר עָמוּ [מוֹהֲרֵנ"ת] מַעֲנִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, וְהִזְהִיר מְאֹד לִפְעַם
[לְאוֹמַאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה] וְכו'.

תקצט

רַבִּי אַבְרָהָם שְׁטַעַרְנֶה־אֶרֶץ הֵחַל כְּיָדוּעַ לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָעַמּוּד אֶת תְּפִלַּת
הַשְּׁחִרִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּשָּׁנָה תרמ"ד, בִּהְיוֹתוֹ בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם
שָׁנָה, בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּיאֶלְסְטוּצְקֶער אֲשֶׁר עָלָה בְּאוֹתָהּ שָׁנָה
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי אַבְרָהָם בְּעַרְנִי נֶכֶד רַבְּנוּ הוּא אֲשֶׁר הָעֵמִידוֹ וּשְׁלָחוֹ
לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָעַמּוּד. תְּפִלָּתוֹ הִיְתָה הַפְּלֵא וּפְלֵא, וּבִפְרֹט שֶׁאֲגַת "הַמֶּלֶךְ"
וּתְנוּעַת הַנְּגוּן שֶׁלִּפְנֵיהָ:

תר

תְּפִלָּתוֹ שֶׁל רַבִּי אַבְרָהָם שְׁטַעַרְנֶה־אֶרֶץ כְּשִׁלִּית הַצְּבוּר הִיְתָה בְּמַתִּיקוֹת
וּבְמַמְחִיּוֹת נִפְלְאָה², וְעָקַר מַמְחִיּוֹתוֹ הִיְתָה בְּכָף שִׁידַע הַיֵּטֵב אֵיךְ
לְהִתְאִים אֶת הַנְּגוּן לְכָל תְּבָה, וְהִיְתָה דוֹמָה לְתִינוּק הַמִּתְרַפֵּק וּמִתְחַטֵּא עַל
בְּרָפִי אָבִיו עַד שִׁיתְרַצָּה וַיִּמָּחַל לוֹ.

סב. הוא רבי זאב וואלף פייגה'ס מטירהאויצע, תלמיד רבינו; וראה עוד לעיל חלק א' סימן רל"ח.

סג. ראה לעיל חלק ב' סימן תקצ"ט: "ידוע שרבי אברהם שטערנהארץ החל להתפלל לפני העמוד את תפילת שחרית של ראש השנה בשנת תרמ"ד, בהיותו בן עשרים ושתים שנה, במקומו של רבי אליעזר ביאלסטוצקער אשר עלה באותה שנה לארץ ישראל, ורבי אברהם בער'ניו נכד רבנו (ראה אודותיו לעיל חלק א' סימן ת"י והלאה) הוא אשר העמידו ושלחו להתפלל לפני העמוד. תפילתו היתה הפלא ופלא, ובפרט שאגת "המלך" ותנועת הניגון שלפניה".

את גבורת כחו של רבי אברהם אין נתן להסביר ולהבין, כי מעולם לא ראינו שנוצטרך קולו בימי ראש השנה, אף שהיה מתפלל אז כמה וכמה תפלות כשליח צבור, כי היה מתפלל לפני העמוד את סליחות 'זכור ברית' שבערב ראש השנה אשר החלו בשעה שתיים וחצי בלילה, ואחר כך התפלל תפלת מנחה של ערב ראש השנה, ואחר כך התפלל בשני הימים תפלת המוספים (אחרי הסלקות) של רבי נחמן נעמרוכער), ולפעמים התפלל לפני העמוד אף בשבת שקדם לראש השנה^{סד}; כמו כן בשנותיו האחרונות באומאן היה רבי אברהם לומד ביום הראשון של ראש השנה כארבע שעות לפני צבור אנשי שלומנו, והיה נעמד בבמה שבאמצע הקלויז ולומד אז את התורות הגדולות כ"תקעו - ממשה" (ליקוטי תנינא סימן א) או "תקעו - אמונה" (שם סימן ה) השיכות לראש השנה^{סה} בקול רם ובעל פה^{סו}, ואחר כך היה גם נגש להתפלל תפילת ערבית של ליל שני דראש השנה; וכל זה, הינו גם תפלתו וגם למודו - היה בקולות ובשאגות אריים, מלבד היותו גם בעל

סד. באם היה חל ערב ראש השנה ביום ראשון, היה הציבור מגיע כבר לשבת קודש, ורבי אברהם היה מתפלל בעצמו את כל תפילות השבת, היינו 'קבלת שבת' ו'ערבית' בליל שבת, וכן תפילת 'מוסף' בצפרא דשבתא, כמו כן היה אומר אז 'תורה' בסעודה שלישית, וזאת אף שהיה צריך לשמור אז על כוחותיו בשביל ראש השנה בעצמו [ואין אנו מדברים מכך שאם היה חל ראש השנה ביום חמישי ושישי בשבוע, שגם אז היה מתפלל (לאחר שהתפלל כבר בראש השנה) את תפילות השבת שלאחריה, אלא מדברים אנו שהיה מתפלל גם כשחל ערב ראש השנה ביום ראשון, שאז הרי היה צריך לשמור על כוחותיו!].

סה. הוא היה לומד לפני הקהל את התורות הארוכות בליקוטי מוהר"ן, ולא היה רוצה להפסיק באמצע התורה, אלא היה לומד וגומר את כל ה'תורה' מתחילתה ועד לסופה. (רל"י).

סו. ראה בספר 'מי שמואל' חלק ג' פרק ט"ו: "למדנו תורה מ'ליקוטי מוהר"ן' שרבי אברהם אמר בעל פה כמנהגו"; ושם בפרק קכ"ה: "אחר כך אמר רבי אברהם תורה בעל פה מ'ליקוטי מוהר"ן".

סז. וראה להלן סימן ע' (כאן).

בְּכִי גָדוֹל (וְהִיָּתָה פַּעַם שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּנוֹסֶף לְכָל זֶה גַּם אֶת תְּפִלוֹת
הַשְּׁחִרְיָתִים) - "רַבִּי אַבְרָהָם הָאֵל גַּעְזָאגֵט 'זְכוֹר בְּרִית', מְנַחֵה, אוֹן
מַעְרִיב, אוֹן צְווי מוֹסָפִים, אוֹן צְווי שְׁחִרְיָתִים, אוֹן גַּעְזָאגֵט תּוֹרָה אוֹיף
דִּי בִימָה פִּיר שְׁעָה צֵייט, אוֹן דִּי תּוֹרָה צְווישֵׁן אֵיין טָאג אוֹן דָּער
אַנְדֶּערֶער בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הָאֵל עֶר גַּעְזָאגֵט מֵיט אַזאַ מִין קוֹל, אַזוי ווי עֶר
דֹּאוּעֶנְט פֶּאָרן עֲמוּד, קוֹלִי קוֹלוֹת זָאגן, אויס־שְׁרִיעֵן אַזאַ תּוֹרָה, אוֹן דָּעם
אַנְדֶּערֶן מַעְרִיב צו גֵּיין; אוֹן אִיף הָאֵב אִים קֵינֶמָּאל נִישֵׁט גַּעְזָעָהן

סח. ראה גם 'שארית יצחק' במכתב ל"ה: "גם כל אנשי שלומנו שואלים את פי רבי אברהם נ"י [שטערנהארץ] האם היה רוצה לבוא פולניה בכדי לחדש הקיבוצים, כי תהילה לאל נשאר לנו נר אחד אשר יכול להאיר את עיני הגולה"; שם במכתב ל"ו: "גם אנו רוצים לידע חוות דעת רבי אברהם נ"י, אם הוא רוצה ליסע למחנינו וכו', הלא אין בכל אנשי שלומנו מי שיודע כמוהו, וצריכין לחדש כל קבוצותינו בגולה, והוא ראוי לזה"; 'נחלי אמונה' במכתב מ"ד מרבי מרדכי סאקאלובער: "אצלי הוא [רבי אברהם שטערנהארץ] אדם גדול, ודי לחכימא ברמיזה, וראיתי ממנו דברים נוראים, אשרי לו ולחלקו"; וראה עוד במכתב רבי אהרן לייב ציגעלמאן (כת"י) מיום ד' תענית אסתר תרח"צ: "אבקשך היות שזכיתם שרבי אברהם סופר שליט"א הוא במחניכם, ולשמוע מפיו לקח טוב בחידושיך ושיחות אמיתיות, חפצתי גם כן ליהנות מנועם הזה של תורת ארץ ישראל, ולכן אם באפשרותך להעלות על הכתב ולהעתיק לי, ולשלוח איזה עלה לתרופה בכל מכתב - בוודאי היית עושה בזה טובה גדולה לנפשי, והיה חשוב בעיני מאוד, וממש היית מחיה את נפשי הצמאה"; וראה עוד שם במכתב מיום ד' סיון שנת תרצ"ט: "רק הוא [רבי אברהם שטערנהארץ] מזקני תלמידי חכמים, שכל זמן שמזקנים - דעתן מתיישבת עליהם (קינים פ"ג מ"ו, וראה שבת קנב.), והוא מחייה את הרבה מאנשי שלומנו בשיחותיו ובתורתו ובתפילתו, ובקולו הנעים בנגינות של התפילות שזכינו לשמוע בהקלויז"; וראה עוד במכתב רבי ישראל אבא ב"ר יהודה רוזנפלד (כת"י) לבני משפחתו מיום א' אסרו חג פסח תש"ז: "נאך אַ וויקטיגער פֿעךְזאַן וואס איז פֿדאי צו דַּעךְמאַנען אוֹן צו גַּעְדַּענְקֶען אִיז [עוד דמות שכדאי להזכיר ולזכור הינו] הרב הגאון והחסיד הנפלא והמצויין בימינו, הוא הרב ר' אברהם שטערנהארץ נרו יאיר ויזרח לעולם ועד וכו', כבר ידוע לכם רוחב ידיעתו בתורה שבנגלה ובנסתר, והצטיינותו בזכרוננו הנפלא וכוח הסברתו, וקולו הנעים והחזק, אשר זכה לכבד את ה' מגרונו בהיותו בעל תפילה באומין בקלויז דרבינו הקדוש בשחרית בראש השנה, אשר כל שומעו השפיע עליו לטובה ולא יכול לשכחו כל ימיו, וגם היה בימי שחריתו סופר סת"ם מצויין ועוד, ה' יאריך ימיו בטובה".

הייזעריג. אז ס'איז געפאלן א זונטאג ערב ראש השנה, איז דער גאנצער
עולם געקומען אויף שבת - האט רבי אברהם געדאוונט גאנץ שבת,
קבלת שבת און מוסף, אלץ אליין געדאוונט".

פעם אמר לו רבי יצחק קארסינסקעס: "רבי אברהם, היט זיך פון א גוט
אויג!" - "רבי אברהם, השמר מ'עין טובה' (בלשון סגי נהור)!" ;
נענה כנגדו רבי אברהם ואמר: "דער רבי איז א 'טוב עין', און איך האב
קליין מורא ניט!" - "רבינו הוא טוב עין, ואני אינני מפחד!".

[והנה לקראת ערב, לאחר אמירת ה'תשליך', נתמלא בית מדרשנו
באנשי העיר אומאן שהגיעו לשם (די גאנצע שטאט איז
געקומען) כדי לשמוע את אמירת התורה מפי רבי אברהם שטערנהארץ,
והיה שם צבור גדול מתושבי המקום, עוד יותר מאשר אנשי שלומנו,
והצפיפות הגיעה עד מחוץ לבית מדרשנו, שגם לשם לא היה ביכולתי
לגשת, וכל שכן שלא היה נתן בשום אופן להכנס ולדרוך כף רגל בבית
מדרשנו ואפילו בפרוודור (די שול איז געווען געפאקט פון די שטאט
מענטשן, אלע זענען געקומען פון שטאט, ס'איז געווען געפאקט, מען
האט נישט געקענט אריינטרעטן צו די שול, אפילו אינדרויסן האב איך
נישט געקענט צוגיין!), ומשום כן היו אנשי שלומנו מתפללים מנחה
של היום הראשון בבית מדרשנו, ואחר כך היו הולכים לנהר לאמירת
'תשליך', ותכף אחר כך היו מתפזרים ומתאספים בבתי אנשי שלומנו,

סט. רבי אברהם היה דודו, שכן רבי יצחק (ב"ר מרדכי זלמן ב"ר משה ישעיה לייב)
קארסינסקע היה חתן רבי שכנא (ב"ר נפתלי הערץ ב"ר שכנא בן מוהרנ"ת) שטערנהארץ,
אחי רבי אברהם סופר (ראה אודותיו להלן בערכו). כמו כן יצויין כי בנו רבי ישראל
קארסינסקע עלה לארץ ישראל, ונלב"ע י"א אד"א תשמ"ו. (רל"י).

כמו אצל רבי שמשון בארסקי שהיה אצלו קהל אנשים, וכן היו פזורים אז בעוד בתים שונים, ורבי אברהם ברבי נחמן היה הולך אז לבית האכסניא שלו אצל רבי נחום שוסטער ולומד שם, ומחמת פן כבר היו אנשי שלומנו שנאספו שם נשארים להתפלל שם תפלת מעריב של ליל ב' דראש השנה, ורבי אברהם ברבי נחמן גם פן היה מתפלל שם, והיו אז מתפללים כשליחי צבור שם אברכים מאנשי שלומנו כרבי נאשקע טולטשינער ורבי איציק'ל. ובבית מדרשנו תושבי המקום שהקדימו כאמור להיות שם, היו נשארים כבר בבית מדרשנו לתפלת מעריב, ומתפללים יחד עם אנשי שלומנו שהיו שם, ורבי אברהם שטערנהארץ היה כאמור משמש שם כבעל תפלה בקולו הנאה והעריב (ער איז געווען א שיינער בעל תפלה רבי אברהם, ער האט געדאווענט מעריב אויף זייער מיט א קול, שיין געדאווענט מעריב!)^ע:

ע. "ס'איז אין די הייזער אויף געווען זייער - אה, אה! וואס זאל איך אייף זאגן? ס'איז געווען אזעלכע צונויפקומענישן אין די הייזער, אה, אה! אוי, אוי, ס'איז געווען אין די הייזער צונויפקומענישן, געוואלדיג געוואלדיג געווען! איך בין געווען א בחור דעמאלסט, איך בין ארומגעגאנגען אזוי ווי א צומישטער: וואו בין איך? וואו בין איך? דאס איז דאך א גן עדן! וואו בין איך דא? וואו בין איך? וואו געפין איך זיך?! - "גם בבתי היה גם נפלא ביותר - אה, אה! מה אומר לכם? היו כאלו התאספויות בבתי, אה, אה! אוי, אוי, היו בבתי התאספויות, נפלא, היה נפלא! הייתי אז בחור, הסתובבתי בהתרגשות כמבולבל: היכן אני? היכן אני? הרי זהו גן עדן! היכן אני כאן? היכן אני? היכן אני נמצא?!". (רל"י).

עא. רבי אברהם ב"ר נחמן לא היה יכול להגביה קולו כמו רבי אברהם שטערנהארץ, אמנם קולו היה נשמע, כי לא היו שם בבית הרבה אנשים, רק כמה עשרות אנשים. (רל"י).

עב. ואנו לא שימשנו שם בשום פעם כשליח ציבור. (רל"י).

עג. הוא רבי נחמן ב"ר שכנא ב"ר דוד צבי בן מוהרנ"ת, ראה אודותיו לקמן סימן תרפ"ט.

עד. הוא רבי יצחק ב"ר אברהם ב"ר דוד צבי ב"ר שכנא ב"ר יצחק בן מוהרנ"ת, והיה אביו של רבי דוד צבי כוכב לב, ראה אודותיו לקמן סימנים תרנ"ה תרנ"ו תרצ"ב.

עה. ומה שיש אומרים דיבור כזה שהיה אז באומאן שלוש תורות של 'תקעו' שבליקוטי תניא, [היינו שרבי אברהם שטערנהארץ היה לומד את התורה 'תקעו' - ממשלה

❧ תרמו ❧

ספר רבי לוי יצחק שפבואו לראש השנה של שנת תרע"ה שהיה ראש השנה הראשון להתקרבותו, הבחין תכף בגדלתו של רבי נחמן נעמרוכער, כי אז חל להיות ראש השנה אור ליום שני, ובשבת שקדם לכן התפללו רבי אברהם שטערנהארץ ועוד חזנים, ולתפלת המנחה נגש רבי נחמן אל העמוד, והבחין רבי לוי יצחק תכף בנעימות קול רנתו, עד ששאל בפליאה להסוכבים אותו: "מי הוא זה המתפלל כעת?", ואמרו לו: "זה המתפלל הוא ה'בעל מוסף' של ראש השנה!".

אחר כך לווהו רבי לוי יצחק ושוחח עמו בעניני החזנות; כי בנערוותו היה רבי לוי יצחק משורר בבית הכנסת בעירו גראדז'יסק, והיה עוזר לחזן העיר, ועל כן היה לו חוש וטעם בעניני חזנות:

❧ תרמט ❧

היה אחד מאנשי שלומנו שבטעפליק שהיה חולה וחלוש מאד, ובראש השנה היה יושב סמוך לחזן רבי נחמן נעמרוכער בכדי לסייע לו בתפלתו; והינו שחשב שמסייע בזה לרבי נחמן, אף על פי שאליבא דאמת לא היתה זו פי אם הפרעה, כי היה גונח ולא ידע היטב את הנסח. כשרצו פעם כמה מאנשי שלומנו שמהעיר טשעהרין להעיר לאותו אחד אודות הדבר הזה - לא הניח להם רבי נחמן להפריעו ולהציק לו, מאחר שינדע שכוונתו בתמימות ולשם שמים; ובטוב לבו אף גם היה רבי נחמן משלים לו על כך, בידיעו שאיש פשוט הוא ועני הגון:

❧ תרנ

רבי נחמן נעמרוכער התפלל בכמה שנים בודדות כשליח צבור באומאן גם ביום הכפורים, והיה נשאר בעשרת ימי תשובה באומאן; ורבי אברהם סופר החזן היה שב תכף אחרי ראש השנה לעירו טשעהרין להיות שם שליח צבור ביום הכפורים. ובימים אלה שבין פסח לעשור היה רבי נחמן נוהג ללכת מדי יום תכף אחרי התפלה לציון רבנו ז"ל, והיה מאריך לשהות שם משך כמה וכמה שעות עד חצות היום [שעוד אז גם לא אכל, כמנהגנו לבלי לאכל בימים אלה עד חצות היום^ט] באמירת תהלים, 'תקון הכללי' והתפלה שלאחריו, 'שערי ציון', והתבודדות - בנעימות כזו שאין לתאר ולשער. חבל על דאבדין:

❧ תרנב

פעם אמר רבי אבא לישניסקי לרבי לוי יצחק, שבתחלה היה תמה על כך שרבי נחמן נעמרוכער מתפלל בכזו דבקות ובכזו נעימות בראש השנה ויום הכפורים, והיה לו הדבר לחדוש, כי רבי נחמן היה נראה לו כאיש פשוט, כי היה 'איש משא ומתן' ו'שמש כאמור כ'מזכיר' במפעל עצים ('א סקלאד פון ברעטער'), ואיך זכה אפוא להגיע לתפלה בדבקות כזו ('ער האט זיך גע'חדוש'ט, ווי קומט אז נחמן וואס ארבעט אין א

עט. ראה 'ליקוטי הלכות' ראש השנה ב' אות ח'; 'כוכבי אור' חלק 'אנשי מוהר"ן' (השלישי) אות ל"ד; כן היו נזהרים בזה רוב רובם של אנשי שלומנו להתענות בערב ראש השנה עד חצות היום (מלבד מתי מעט החלושים אשר חששו שמא יהיה קשה להם אחר כך מחמת זה לצום ביום כיפור), והיו עוסקים כל אותה העת בעבודת ה' (רל"י).

פ. רבי אבא ב"ר יחיאל לישניסקי; רבי יחיאל אביו היה חתנו של רבי נחמן טולטשינער, ראה אודותיו בערכו.

גַּעֲשֶׂעֱפֹט פֻּן הָאֵלֶךְ זָאל דֶּאָווענען אַזוי גַּעשְׂמאַק? ווי קומט ער זאל מאכן אַזא דאָווענען?); ער שְׁהַזְדִּימָן פֶּעם בַּעֲרֵב שַׁבַּת לַעִיר נַעמְרוֹב, וְלֹא הָיָה סֵפֶק בִּידּוֹ לַחֲזֹר לַעִירוֹ, וְהִתְאַכְסֵן בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָן עַל שַׁבַּת, וְשָׁמַע אִיךְ שְׂרַפִּי נַחֲמָן מְשׁוֹרֵר בְּנַעֲיֻמוֹת וּבִהַתְּלַהּבוֹת זְמִירוֹת שַׁבַּת קֹדֶשׁ כְּשֶׁלּוֹם עָלִיכֶם, 'אַשֶׁת חַיִּל', 'אַזְמֵר בְּשִׁבְחִין', וְלִרְבִּי הַתְּעוֹרְרוֹתוֹ זָלְגוּ עֵינָיו דְּמַעוֹת רַבּוֹת - אַז הֵבִין רַבִּי אַבָּא אֶת מַעֲלָתוֹ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָן, וְאָמַר לַעֲצֻמוֹ: "אַזוי? אַז עַר הָאֵט אַזא מִין שַׁבַּת - אִיז רַעכְט אַז עַר דֶּאָוונט אַזוי!" - "כִּי? אִם יֵשׁ לוֹ כּוֹז שַׁבַּת - אַזוי רַאוי לוֹ בְּאַמַּת לְהַתְּפִיל כִּי!", וְהֵינּוּ שֶׁהֵבִין כָּעֵת מֵהֵיכָן שׁוֹאֵב רַבִּי נַחֲמָן אֶת עֲרֻבוֹת הַתְּפִלָּה מִלֵּאֵת הָרֶגֶשׁ וְהַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁמִּתְּפִיל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁלִּיחַ צְבוּר. כְּשֶׁסָּפַר זֹאת רַבִּי אַבָּא לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ, אָמְרוּ לוֹ: "עַל רַבִּי נַחֲמָן אֵין בְּכֹךְ שׁוּם חֲדוּשׁ"פא:

תרסה

רַבִּי יִצְחָק [בן מוהרנ"ת] הָיָה נוֹתֵן לְרַבִּי נַחֲמָן טוֹלֵט־שִׁינְעֵר בְּכָל עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר זְהוּבִים לְפִדְיוֹן, עֲבוּר הוֹצָאוֹת הַקְּלוּיז"ם:

פא. ושמענו מרבי אבא הנ"ל ומשאר אנשי שלומנו על העבודת השם' של רבי נחמן בעת שולחן השבת, ועל זמירות ה'אשת חיל' וה'אזמר בשבחין' שהיו בהתעוררות עצומה; אך לא זכינו בעצמנו לשבות אצלו בנעמרוב על שבת, כי אנו שבתנו בנעמרוב (אחר נישואינו) רק בשנות התר"צ, שאז כבר לא היה רבי נחמן בין החיים. (רל"י).

פג. ראה 'עלים לתרופה' במכתב רבי יצחק מיום ג' עקב שנת תרכ"ט: "ותדרשו למעני בשלום כבוד ידידינו היקר כש"ת מוה"ר נחמן הלוי גרו יאיר באומאן, והנה בני שיחיו, דרכי זה זמן רב, היינו מן אחר הסתלקות כבוד אדוני אבי מורי ורבי זללה"ה זי"ע, ליתן בכל ערב ראש השנה על פדיון ביד ידידינו הרב רבי נחמן הנ"ל על טובת צורך הכלל שלנו, וגם בשנה העברה נתתי לו ח"י זהובים כידוע לכם; עתה כאשר נעלם ממני מכתבי לא אוכל לדעת אם יש בידי ליתן ח"י זהובים לפי מעמדי כעת, לכן בני שיחיו, עליכם קסמיכנא ליתן לו בערב ראש השנה על פדיון על שם הכלל כמה שתבינו, וכל המוסיף וכו', והעיקר

תרסז

לַעֲנִין הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ לְרַבִּי יִצְחָק מֵצַד בְּנֵי בֵיתוֹ בְּעֲנִין הַנְּסִיעָה עַל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְאוּמָאן, נִעְנָה מוֹהֲרֵנִ"ת וְאָמַר לוֹ: "אֶדְאָנָךְ גָּאֵט אַז נָאָךְ
רֹאשׁ הַשָּׁנָה קוּמֵט יוֹם כְּפוּר!" - "תּוֹדָה לָאֵל שְׁאַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מַגִּיעַ
יוֹם כְּפוּר!" ; כִּי אַז בְּעָרְב יוֹם הַדִּין מְשַׁלְּמִים בְּנֵי הַבֵּית וְסוֹלְחִים אֶחָד
לְשָׁנִי, וְעַל יְדֵי זֶה חוֹזֵר הַשָּׁלוֹם לְשָׁכָן בֵּינֵיהֶם:

תרפ

כְּשֶׁהָיָה רַבִּי נַחֲמָן 'הָאֱלִשִׁיף' אוֹמֵר אֶת סֵדֶר הַקְטָרֶת קֹדֶם תְּפִילַת מִנְחָה
שֶׁל עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הָיָה חָלַל בֵּית הַכְּנֶסֶת מְצַלְצֵל מְקוּלוֹ,
וְהָיָה אוֹמֵר אֶת הַתְּבוּת בְּנִעִימָה כְּזוֹ שֶׁהָיָה נִרְאָה כִּמּוֹ שְׂמִפְרֵשׁ אוֹתָן
בְּאַמִּירָתוֹ - ('עַר פִּלְעָגֵט זָאגֵן דִּי 'קְטָרֶת' עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הָאֵט דִּי שׁוּל
גַּעֲקֻלֹּנְגֶען מִיט זַיַּנֶּע 'קְטָרֶת', עַר הָאֵט גַּעֲרַעֲדֵט דִּי ווערֶטער אַזוֹי ווי
עַר טַייטשֶׁט דָּאס אויס')^{פה}.

במטבע כסף דייקא; וכמה שתתנו - אקבל בחשבון".

פה. "איך געדענק נאך אין אומאן די קטרת פון ערב ראש השנה, אה! ס'האט אזוי
געדונערט די קטרת, ס'האט אזוי געהילכט די קטרת! די קטרת האט געדייערט לאנג, רבי
אברהם האט געדאוונט מנחה מיט מעריב, ער האט געגעבן א געשריי 'וידבר' - נאכדעם
האט מען געזאגט 'קטרת'; די ערשטע ראש השנה איז געווען א נייעס ביי מיר, דא האב
איך געהערט אזא מין קטרת, א געוואלד! א געוואלד! ס'האט געהילכט, די שול האט
געהילכט מיט די קטרת! מען האט געוואוסט 'א קטרת', עפעס יעדער ווארט איז געווען א
געוואלד, קטרת בכונה! איך האב דעמאלט געזאגט אז די קטרת איז דאך ממש פון אלע
וועלטן!" - "זכורני באומאן את אמירת הקטורת של ערב ראש השנה, אה! הקולות אז
בבית הכנסת היו כמו רעמים בעת אמירת הקטורת, בית הכנסת הדהד אז! אמירת הקטורת
היתה נמשכת זמן ארוך, רבי אברהם שטערנהארץ היה מתפלל תפילת מנחה וערבית, הוא
נתן שאגה 'וידבר' - אחר כך אמרו אנשי שלומנו את ה'קטורת'; בראש השנה הראשון

וְסִפֵּר רַבִּי מֹשֶׁה יְרוֹסְלָבְסְקִי שְׁבִתְחִלַת הַתְּקָרְבוֹתוֹ, כְּשֶׁבָּא בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה לְאוֹמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יָשָׁב בָּעֵת תְּפִלָּתוֹ לִיד רַבִּי נַחֲמָן 'הָאֱלִשִׁיף', וְשָׁמַע אוֹתוֹ אֹמֵר אֶת סֵדֶר הַתְּקָרְבוֹת וְהַקְטָרֶת שֶׁלִּפְנֵי תְּפִלַּת הַמִּנְחָה שֶׁל עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וּבָעֵת שֶׁהִגִּיעַ רַבִּי נַחֲמָן לַתְּבוֹת: "בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמְתוּ" - חָזַר עָלֵיהֶן כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים בְּהִטְעָמָה נִפְלְאָה, בְּהַתְעוּרוֹת וּבַהֲתַלְהָבוֹת עֲצוּמָה, עַד שֶׁנַּחֲקֵק דָּבָר זֶה מְאֹד בְּלִבּוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה, וְהָיָה לָכֵן חֵלֶק בְּהַתְעוּרוֹתָיו וּבַהֲתַקְרְבוֹתָיו לְדֶרֶךְ רַבְנוֹ^{פו}:

❧ תרפא ❧

רַבִּי נַחֲמָן 'הָאֱלִשִׁיף' הָיָה אִישׁ שֶׁמֵּחַ מְאֹד וְעוֹבֵד ה' נִפְלָא, וְהָיָה כְּאֹמֹר גַּם מִתְבוֹדֵד וּבַעַל בְּכִי גָדוֹל. הָיָה לוֹ פֶּה מְפִיק מְרִגְלִיּוֹת, וּבְכָל פַּעַם שֶׁהָיָה מְדַבֵּר לִפְנֵי הַצִּבּוֹר הָיָה מְתַרְגֵּשׁ וּבוֹכָה לְגַדֵּל תְּבַעֲרַת לְכַבּוֹ וּלְגַדֵּל הַרְגֵּשׁוֹ, בְּפֶרֶט בִּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

פַּעַם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּעֵת שֶׁאָמְרוּ הַקָּהָל אֶת הַפִּיּוֹט "לֵאל עוֹרֶךְ דִּין", הִתְפָּרֵץ רַבִּי נַחֲמָן בְּכִכְיָה עֲצוּמָה בְּתַבוֹת "לְקוֹנָה עֲבָדִיו בְּדִין", שָׂאז מִבְקָשִׁים אָנוּ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שִׁיקְנָה אוֹתָנוּ אֵף כַּעֲבָדִים לְשִׁמְשׁוֹ וּלְעַבְדּוֹ, וּבְכָה בָּזָה בְּכִיּוֹת עֲצוּמוֹת וְקוֹרְעוֹת לֵב. (וְיִדּוּעַ בָּזָה סְפוּר אוֹדוֹת הָרֵב

(תרע"ה) היה הדבר לחידוש אצלי, מה ששמעתי קטורת כזו שלא הורגלתי אליה (מעט היותי במדינת פולין). נורא! נורא! זה הדהד, בית הכנסת הדהד אז עם הקטורת! ידעו אז כי אמירת 'קטורת' היא דבר גדול, כל תיבה היתה נוראה, קטורת בכוונה! אמרתי אז לעצמי שהרי קטורת זו נאמרת ממש מכל העולמות!". (רל"י).

פו. היינו שהבין רבי נחמן 'האלישיף' בפסוק זה רמז מדרכי עבודת ה', שקודם שבאים ונכנסים לאוהל מועד, היינו קדושת ישראל - צריכים מקודם לזה לרחוץ את עצמו ולקדש עצמו היטב היטב. (רל"י).

מבארדיטשוב, שטען כלפי מעלה שלכל הפחות שיהיה עבד להקדוש
ברוך הוא כאן, בעולם הזה, כמו שיהיה אחר כך משמש במרום):

❧ תשיא ❧

כשדברו פעם לפני רבי מיכלי מעשיר גדול אחד, ואמרו שעריך רכושו
עולה לסך גדול מאד - ענה ואמר: "עשיר אנכי יותר ממנו;
לי יש כבר כך וכך עשרות שנים (ונקב במספר המדיק של עשרות
השנים) בהן התפללתי באומאן בראש השנה יחד עם אנשי שלומנו
פצווי של רבנו, והרי שוין עולה לסך רב מאד, הרבה יותר מכל
עשירותו וממונו של העשיר הלזה!"^{פז}:

❧ תשיב ❧

בערב ראש השנה של שנת תרע"ה היה רבי מיכלי על הציון יחד עם רבי
אייזיק אייזנשטיין^{פח}, ושניהם השתטחו על ציון רבנו, ומפאת הדחק
הניח כל אחד מהם את ידו על כתף חברו. כשראה זאת רבי לוי יצחק אשר
היה זה ערב ראש השנה הראשון מאז ביאתו לאומאן, בקש לסייע להם
ולהסיר את ידו של כל אחד מכתפי חברו; נענו כנגדו אנשי שלומנו ואמרו
לו: "אל תגע בהם! וכי אינך יודע כי שני צדיקים הם? !":

פז. "שמעתי מפיו הקדוש של הזקן - 'זה קנה חכמה' נכד מוהרנ"ת ז"ל הר'
מיכל שטערנהארץ זכרונו לברכה בזה הלשון שעל כן מבאר רבינו הק' ז"ל [ליקוטי קמא
סימן י"ג שנאמרה בראש השנה תקס"ד] שלש פעמים את כל הנ"ל בתוך תוכו של הפסוק
ע"ר גבורים ע"ה ח'כם שמרמז על עצמו בתיקון כל הנפשות הבאים אליו ז"ל בעת הקיבוץ
אליו לראש השנה אשר מעלה אותם ויורד עוז מבטחה כי ע"ר גבורים ע"ה ח'כם עולה
שמו הקדוש במספר 'נחמן' כי כוחו הק' חזק כגבור גדול כנ"ל"; "כה אמר אדני יהוה הנה
אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי והביאו בניך בחוצן ובנותיך על כתף תנשאנה" -
'חצן' גימטריא 'נחמן', 'ובנותיך על כתף' גימטריא 'נתן'. (רבי יצחק מאיר קורמאן).
פח. ראה להלן בערכו.

תשמו-תשמו

רבי ברוך בן רבי שלמה מבראה־ליו נשא לאשה בשנת תקצ"ג את מרת חנה צירל בת מוהרנ"ט^ט, אחרי שהתגרשה מרבי נחמן בן רבי אהרן רב העיר ברסלב, כי לא עלה זוגם יפה. רבי ברוך זה היה למדן מפלג עד מאד, ואפלו המתנגדים התפעלו מכך שזכה מוהרנ"ט להשתדף עם תלמיד חכם מפלג כמותו^א.

רבי ברוך הנ"ל לא בא עם אנשי שלומנו לאומאן על ימי ראש השנה תקצ"ד, היא השנה הראשונה לנשואיו עם בת מוהרנ"ט, אף על פי שאביו היה מאנשי שלומנו; וכשבקשו פמה מאנשי שלומנו לדבר עמו בענין זה, צוה עליהם מוהרנ"ט שיניחוהו לנפשו, ואמר: "איך האבאים גענומען פאר אן איידעם, נישט פאר א חסיד" - "לקחתיו להיות לי לחתן, לא לחסיד". אחר כך התקרב מאד לאנשי שלומנו, ולשנה השניה כבר הגיע מעצמו לאומאן על ראש השנה^א:

פט. לא ידוע אם רבי ברוך היה אז בחור (רווק) אם לאו; והסברא נותנת שלא היה בחור. (רל"י).
צ. ראה 'עלים לתרופה' במכתב מיום ד' צו שנת תקצ"ג: "דע שבאתי לשלום ביום שני, ותהילה לאל הכל על נכון בעזרת השם יתברך, וברוך השם פעלתי קצת שם לצורך נישואי בתי תחיה; אך עדיין חסר לי הרבה כאשר תבין מעצמך, ולה' הישועה שימלא כל מחסורנו לטובה מהרה, אמן כן יהי רצון"; ושם במכתב מיום א' במדבר שנת תקצ"ג: "וברוך השם חתני שיחיה מוצא חן וכו' בעיני אלקים ואדם, השם יתברך יעזרנו ויגמור חסדו עימנו לטובה בכל העניינים; וגם בזה רואים כמה גדול חסדו יתברך וכמה גדול כוח התפילה, כי אחד מהמתנגדים הודה באמת שזה נעשה רק על ידי תפילה". [ראה עוד לקמן סימן תשצד].

צא. ונמצא איפוא שמוהרנ"ט בעוצם חכמתו וקדושתו ראה לנכון שאינו צריך להתעקש עם חתנו שיבוא על ראש השנה הראשון לנישואיו, ועל ידי הנהגה זו כבר נסע חתנו מעצמו לשנה האחרת, ולמדים אנו מכך שפעמים שמזדמן לאדם איזה עניין שצריך אז קצת לצמצם את עצמו, היינו לבלי לילך בעקשנות, שאם כן יתעקש - יוכל הדבר לגרום

תשנח

בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל שְׁנַת תרע"א, בְּהִיּוֹתוֹ כֶּכֶן שְׁבָעִים שָׁנָה, נִתְקַף רַבִּי נִתָּן בֶּן רַבִּי נַחֲמָן (בֶּן מוֹהֲרֵנ"ת) הַשְׁתַּוְקָקוֹת וְגַעְגּוּעִים עֲצוּמִים לַעֲלוֹת לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רָצָה לְהַבִּיט עַל שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב, וְנִתְקַף עָלָה מַעֲירוֹ יֹאֲלִסְיוּעֵט לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְהָיוּ אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ מִתְּפִלָּאִים אֹדוּתָיו עַל שְׁעֹזב בְּאַמְצֵעַ חֹדֶשׁ אֱלוֹל, וְלֹא נִשְׁאַר לְשָׁהוֹת בְּקִבּוּץ בְּאוּמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְכִשְׁשָׁאֲלוּהוּ עַל זֶה: "אֵין אֱלוֹל פָּאָרַט מֵעַן אַוּעֶק?" - "וְכִי בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל הַסְמוּךְ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה נוֹסְעִים?", הָשִׁיב לָהֶם: "אִיר קֶעֱנֵט מִיר גֶּעֱבֵן אַ סַאגְרָאנְטֵעַ אַז אִיךְ וועל קֶעֱנֵעַן פֶּאָרֵן שְׁפֶעטֶער?" - "וְכִי בִּיכְלָתְכֶם לַעֲרֹב לִי שְׂאוּכַל לְנִסֵּעַ בְּמוֹעֵד מֵאַחֵר יוֹתֵר?". וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם כָּלֵל, וְנִסֵּעַ וְעָלָה לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְנִתְקַף בְּיוֹם י"ט תְּשֵׁרִי, חַל הַמוֹעֵד סְכוּת תרע"ב, לְאַחֵר כְּחֹדֶשׁ בִּלְבָד מֵאֵז עֲלִיתוֹ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל - נִסְתַּלַּק וְנִפְטָר לְבֵית עוֹלָמוֹ, וְנִטְמָן בִּירוּשָׁלַיִם בְּהַר הַזֵּיתִים^א.

רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן רַבִּי נַחֲמָן ז"ל, בְּשִׁמְעוֹ שֶׁיִּשְׁנֵם הַמַּדְבָּרִים סָרָה בְּנִסְיַעֲתוֹ שֶׁל רַבִּי נִתָּן, שָׁחַק וְלָעַג אֹדוּתָם - ("עַר הָאֵט זַיִי אוֹיִסְגַּעֲלֶאכְט"), וְאָמַר אַחֵר כֵּן: "אַדְרָבָא, הִיְתָה לוֹ זִכְיָה גְדוּלָּה לַעֲלוֹת וּלְהִסְתַּלַּק בְּאָרֶץ

תבערה והתנגדות גדולה ונוראה אחר כך - "ס'איז פארהאנען אמאל אן ענין וואס מען דארף זיך אביסל מצמצם זיין, נישט גיין שטארק אנטקעגן, דאס קען מאכן א געוואלדיגער פייער אויף שפעטער". (רל"י).

צב. בחלקת וואהלין (אמצעי). כדרך אנשי שלומנו לא חקקו גם על מצבתו שום תארים, מלבד הייחוס שהוא נכד מוהרנ"ת. (רל"י).

ישראל וילהטמן באדמתה הקדושה, ואלו היה נשאר - היה נפטר ונקבר באדמת חוץ לארץ"ג:

תשסז

אמרו על רבי נתן בן רבי יצחק (בן רבי נתן בן רבי נחמן בן מוהרנ"ת) באבריניצער, שדומה הוא בקלסתר פניו למוהרנ"ת סבו. הוא היה אברך מפלג במעלה מאד, ולבו היה כה חם ובווער להשם יתברך, שהיה יכול לעמד בתפלה אצל ציון רבנו בערב ראש השנה ברציפות מהבקר אחרי התפלה ועד עת הליכתו למקנה סמוך לתפלת המנחה של ערב ראש השנה, והינו שעמד כך כעשר שעות רצופות, והיה מתפלל בקולי קולות תפלות ותהלים ועוד; וכשהיה מספר זאת רבי לוי יצחק - היה אומר כמתגעגע: "מאין לוקחים כיום לבבות עם הרגשים כאלה?"

חלק ג'

עא

פעם כשבאו בנות רבנו ז"ל לאומאן, כמדמה שבאו אז על ימי ראש השנה, באו לכבודן בעת הסעודה גם נשות העיר הצדקניות והנכבדות, וישבו יחדו בחדר סמוך כנהוג. כששאלו נשות העיר הנ"ל את בנות רבנו: "האפן שוין אייערע חסידים געפענטשט?" - "האם כבר

גג. כמו כן אנו מובטחים בתורתנו הקדושה (דברים יא כא): "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע וכו'", ובוודאי איפוא שאין שייך לומר שאילו היה נשאר באדמת חוץ לארץ היה מאריך ימים יותר. (רל"י); וראה עוד גמרא ברכות דף ח' ע"א.

בִּרְכוּ הַחֲסִידִים שְׁלָכֶם בְּרַכַּת הַמְּזוֹן?״, הַשִּׁיבָה לָהֶן אַחַת מִבְּנוֹת רַבֵּנוֹ:^{צו}
 ״נִיין; וְאוּרֹם דָּעַם טֹאטְנִס לֵייט, אַז זײ בַּעַנְטְשֵׁן - הָעֶרֶט מֵעַן!״ -
 ״לא, עֲדִין לֹא בִּרְכוּ בְּרַכַּת הַמְּזוֹן; שְׁפֵן כְּשֶׁאֲנִשׁוֹ שֶׁל אָבִי מְבָרְכִים -
 שׁוֹמְעִים אוֹתָם!״; וְתַכְף אַכֵּן נִשְׁמַע הָרַעַשׁ מִקּוֹל אֲנִשֵּׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּבִרְכָּם
 בְּרַכַּת הַמְּזוֹן בְּכַח וּבְהִתְעוֹרְרוּת, וְנַעֲנוּ וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה: ״אָה! אֵיצֶטְער
 בַּעַנְטְשֵׁט מֵעַן!״ - ״אָה! הִנֵּה כָּעַת מְבָרְכִים!״^{צא}:

❧ תפה ❧

כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה צָרִיכִין לְהַכִּין אֶת עַצְמוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין,
 כְּאֲשֶׁר נִשְׁמַע מִפִּי הַקָּדוֹשׁ שֶׁאָמַר שֶׁהָעֶקֶר הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכוּ', כְּמוֹ
 שְׁמוּבָא בְּהַשִּׁיחוֹת^{קד}: (ליקוטי הלכות ברכות הראייה ה אות יז)

❧ תפו ❧

וְעַל כֵּן בְּאַמַּת צָרִיכִין לְנִסֵּעַ לְצַדִּיקֵי אֲמַת עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֵם יְכוּלִּין
 לְהַמְשִׁיךְ דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה אֵלָיו, וְהָעֶקֶר לְהַמְתִּיק תַּקָּף הַדִּין שֶׁל רֹאשׁ
 הַשָּׁנָה וּלְהַמְשִׁיךְ עַל עַצְמָן שְׂמִיחָה אֲזוּ, כְּמוֹ שֶׁהַזְהִיר אֲדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ וְרַבֵּנוּ
 ז"ל^{קד} שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה צָרִיכִין לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה^{קה}: (ליקוטי הלכות שבת ז אות מו)

צו. ישנה דיעה שהיתה זאת מרת שרה'קע בת רבינו. (רל"י).

צז. וצריכים אנו לקחת ממעשה זה גם חיזוק לעניין עבודת ה' בצוותא בזמנים ידועים
 (כמו בעת סעודה שלישית, וכיוצא בזה משאר זמני ההתקבצות), שכלל אנשי שלומנו
 צריכים אכן להיות בצוותא בזמנים אלו, הן בעת השירה והזמרה יחד והן בלימוד התורה
 שאחריה, וכן בברכת המזון ובתפילת מעריב שאחריה; ואנשי שלומנו היו תמיד נִכְרִים
 בזה, בתפילתם ובברכת המזון שלהם וכיוצא בזה, שהיו בהתעוררות ובהתלהבות. (רל"י).

קג. 'שיחות הר"ן' סימן רט"ו.

קד. ב'שיחות הר"ן' סימן כ"א, עיין שם.

קה. וראה ב'שולחן ערוך' אורח חיים סימן תקצ"ז סעיף א': "אוכלים ושותים ושמיחים,

תפז

הָיָה פַּעַם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהִתְלַהֵב מוֹהֲרֵנִ"ת מְאִימַת יוֹם הַדִּין הַקָּרֵב, וְאָמַר בְּהִדְגָּשָׁה אֶת הַכְּתוּב (תהלים צו יג) "לִפְנֵי ה' פִּי בָּא, פִּי בָּא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ" - "אָט קוּמְט עַר! אָט קוּמְט עַר!" - "הִנֵּה הוּא בָּא! הִנֵּה הוּא בָּא!"; וְאָמַר זֹאת בְּאִמָּה כְּזוֹ עַד שֶׁנִּפְּלוּ עַל כָּל הַשּׁוֹמְעִים פָּחַד וְאִמָּה נוֹרָאִים מִיּוֹם הַדִּין הַקָּרֵב וּבָא:

תפח

וְזֶה שֶׁנִּהְיָה הָעוֹלָם עַל פִּי גְדוּלֵי עוֹלָם שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת בַּעֲשֻׁרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה כִּי אִם עַד אַחֵר חֲצוֹת - וְאַחֵר כֶּף אוֹכְלִין; וְכֵן שֶׁמַּעֲתִי מַרְבֵּנוּ ז"ל שֶׁכֵּן רְאוּי לְנִהְיָ:

(ליקוטי הלכות ראש השנה ב אות ח)

ואין מתעניין בראש השנה וכו'; אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם, ותהיה ראות השם על פניהם, ובמשנה ברורה שם ס"ק א': "אף שהוא יום הדין, מכל מקום מצוה של 'ושמחת בחגך' (דברים טז יד) שייך גם בו, שגם הוא בכלל חג וכו'"; וראה בירושלמי ראש השנה פרק א' הלכה ג': "בנוהג שבעולם, אדם יודע שיש לו דין - לובש שחורים וכו', שאינו יודע האריך דינו ייצא; אבל ישראל אינו כן, אלא לובשין לבגין וכו' ואוכלין ושותים ושמחים, יודעין שהקדוש ברוך עושה להם ניסים", ומובא בטור אורח חיים סימן תקפ"א; וראה ב'שיחות הר"ן' סימן כ"א: "בראש השנה צריכין להיות חכם שיחשוב רק מחשבות טובות, שייטיב השם יתברך עימנו וכו'"; וראה בפנים 'ליקוטי הלכות' שבת ז' אותיות מ"ה מ"ו, וכן בהלכות פרייה ורבייה ג' אות י', שם ביאר בארוכה את עניין השמחה בראש השנה, שרק על ידי השמחה יכולין לחזור בתשובה, עיין שם; [וראה עוד 'שפת אמת' ראש השנה שנת תרס"א מה שכתב בזה].

קו. ראה 'שולחן ערוך' אורח חיים סימן תקפ"א סעיף ב' בהג"ה; ואכן כן נזהרו בדבר זה רוב רובם של אנשי שלומנו בהנהגה למעשה, לצום בעשרת ימי תשובה עד אחר חצות היום בלבד ולא יותר, והיו עוסקים עד אז בעבודת ה' (מלבד מתי מעט חלושי כוח שחששו לצום מידי יום, שמא יהיה קשה להם אחר כך מחמת זה לצום ביום כיפור).

תפט

גם בכל העשרת ימי תשובה הקפיד מאד [מוהרנ"ת] שלא לאכל עד
אחר חצות: (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות לד)

תקלג

ראש השנה שנת תקס"ח שחל אז ביום שבת קדש, בראש השנה
שמעתי מפיו הקדוש תורה הקדושה "חדי רבי שמעון וכו'"
(ליקוטי קמא סי' סא), ושם באותה התורה גלה מענין הספר שנעשה על ידי
מחלקת, בחינת "וספר כתב איש ריב" (איוב לא לה) וכו', ולא ידענו אז
מה מרמז; ואחר כך זכינו שבאותו השנה נדפס ספרו הקדוש 'לקוטי
מוהר"ן' וכו': (ימי מוהרנ"ת ח"א סימנים כה כו)

תקצט

המאמר "אשרי העם - זרקא" שבלקוטי קמא סימן ל"ה, נאמר
בראש השנה ק"א:

תרג

המאמר "וירא בצור להם" שבסימן מ"ב נאמר בראש השנה ק"ב:

ק"א. ומסתבר שנאמר בראש השנה של שנת תקס"ב, כמובן מ'חיי מוהר"ן' סימן שס"ב
וסימן תק"י.

ק"ב. עיין בפנים התורה מעניין התקיעות, וב'ליקוטי הלכות' חזקת מטלטלין ה' אות א';
וראה עוד בספר 'מעדני מלך' על תורה זו: "הנה מבואר שם עוד בעניין התקיעות שהם

תריט

מאמר "פתח רבי שמעון" נאמר בראש השנה שנת תקס"ז שחל ביום שבת וביום ראשון. ויש הרבה ספורים לענין זה המאמר איך שנאמר, ואינני בקי בהם כל כך; אך זאת שמעתי מאבי ז"ל¹ וגם משאר אנשי שלומנו, שהיה התעוררות גדול ונורא מאד בין כל אנשי שלומנו שהיו שם בעת שהכין את עצמו רבנו הקדוש זצ"ל לומר זה המאמר, ויש מהם שפא על דעתם ומחשבתם תבות אלו: "מי איפא דנים שבעים שנה" - מה שמבאר אחר כך בסוף המאמר, באשר שעברו כל ימיהם בשנה ומחין דקטנות, ויש שפא על דעתם מחשבות אחרות של הרהורי תשובה אמתיים, והכל מענין שפאר אחר כך רבנו ז"ל בזה המאמר. ומזה ראו כן תמהו והבינו בחוש ההרגש ממש, שבעת שמכין את עצמו רבנו ז"ל לומר חדושי תורה לפנייהם, הוא משתדל תחלה עם נפשות השומעים ברוחניות, להעלותם מדלות שפלותם לעוררם בתשובה (וכמוכן גם במאמר "אשרי העם" סימן י"ג), ועל ידי זה באו אז כל המחשבות והרעיונים טובים על לבם ודעתם ממילא.

כנגד ג' אבות, ויש לרמז שזהו גם העניין שכל סדר התפילה של ימים הנוראים נתקן בנוסחאות וניגונים ותנועות שירה, שהם ממש בחינת 'לנגן אותיות התפילה', בפרט בימי הדין, שאז ביותר צריך להמתיק ולשכך הדין ולעורר בחינת 'וראיתיה לזכור ברית עולם' המבוארת בפנים, היינו ניגון התפילה והתקיעות כדי לשכך הדין ביותר; וראה בספר 'שיח שרפי קודש' שמאמר זה, דהיינו תורה מ"ב, נאמר בראש השנה, ודו"ק היטב לקשר הדברים. ונראה עוד שמאמר זה נאמר בראש השנה תקס"ג, כי אלו המאמרים נאמרו בתחילת התקרבות מוהרנ"ת ז"ל כידוע, ואם נכון הוא, נמצא שבכוונת העניין 'לנגן אותיות התפילה' קאי על נוסחאות התפילה שבראש השנה, והוא הערה חשובה; מה גם שבתפילה של ראש השנה עצמה מזכירים עניין המבול ונח, שאז לאחריה נאמר 'את קשתי נתתי בענן וכו', וראיתיה לזכור ברית עולם' - המבואר בפנים; וראה גם 'ליקוטי הלכות' ערבית ד' אות י"ט.

קיד. הרב צבי אריה ז"ל, בנו של רבי אהרן רבה של ברסלב.

גם בעת שאמר רבנו ז"ל זה המאמר היה התעוררות נפלא מאד לתשובה
אמתית בין כל אנשי שלומנו שהיו שם, ובשעה שאמר רבנו ז"ל
אלו התבות: "ששופר מרמז 'עורו ישנים מתרדמתכם'" - געו כלם
בבכי גדולה מאד, ורבנו ז"ל היה יושב אז ודומם ושותק; עד שפסקה
הבכיה קצת, ואז חזר לגמר את המאמר הקדוש הזה.

וכן שמעתי מאבי ז"ל שאמר להם רבנו ז"ל שהיה לו בכת להחזיק
אותם ולעסוק עמם בזה המאמר שלשה ימים רצופים מעת לעת
שלא ידעו בין יום ולילה^{טו}, כמובא בזהר הקדוש באיזה מקומות (שמות
דף טו. משפטים דף קה:) אצל החבריא של רשב"י ז"ל^{טז}:

(פרפראות לחכמה סימן ס)

ספר רבי אברהם בן רבי נחמן ז"ל שבעת אמירת המאמר "פתח רבי
שמעון", כשאמר רבנו ז"ל ששופר מרמז על "עורו ישנים
מתרדמתכם" (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד), אמרה בלשונו הקדוש:
"וועקט זיך אויף פון אייער שלאף" - וגעו כל אנשי שלומנו בבכיה
גדולה מאד, ורבנו ז"ל היה יושב אז דומם ושותק כמה דקות עד
שפסקה הבכיה קצת, ואז חזר לגמר את המאמר הקדוש הזה ('האט רבי
אברהם דערציילט אז מען האט זיך אזוי צווייגט, אז דער רבי האט

קטו. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן שנ"ו: "אחר שמסר התורה 'פתח רבי שמעון' בליקוטי א'
סימן ס', אמר שהיתה חתונה יפה - 'סע געווען א שיין חתונקלע', והיה ראוי לבקש השם
יתברך עם הפמליא של מעלה על החתונה. אמרתי לו: 'בוודאי היה בכאן', השיב: 'מן
הסתם'".

קטז. רבי לוי יצחק היה חוזר תמיד את דברי רבינו בלשון זה: "איך וואלט געקענט האלטן
איין מיט די תורה דריי טעג און דריי נעכט, איר זאלט נישט וויסן צו ס'איז טאג צו ס'איז
נאכט, אזוי ווי דער סבא האט געהאלטן" (ראה 'סבא דמשפטים' דף קה:).

גַּעמוֹזֵט אִיבַעְרֵהֶאקֵן דָּאס זאָגן די תּוֹרָה עֲטָלִיכֶע מִינוּט בִּיז מַעַן הָאט
אויפֿגַעֶהערט צו וויינען):

❧ תרכט ❧

בַּעַת שְׁאָמַר רַבְּנֵנוּ עֲנִין הִנָּאמַר בַּמָּאמַר הַנִּל [שבליקוטי מוהר"ן סימן סה]
בְּסוּף יוֹם שְׁנֵי שָׁל ראש השנה, שְׁצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת 'אַחַד' מְכַל
הַתְּפִלָּה, וְזֶה בְּחִינַת הַתְּכָלִית שֶׁהוּא כָּלוּ אַחַד, כָּלוּ טוֹב וְכוּ', עֵינֵי שָׁם -
אָז אָמַר בְּאוֹתוֹ הָעֲנִין שְׁאָחַד' הוּא רָאשֵׁי תִבּוֹת ד' בְּרֵי אֱלֹקִים ח'יִים;
וְכַפִּי הַנִּרְאָה שְׁדַּבֵּר אָז מַעֲנִין "אלו ואלו דְּבְרֵי אֱלֹקִים ח'יִים" (עירובין יג:
ועוד), וְאֵינִי זֹכֵר הַהֶמְשֵׁךְ וְהַחֲבוּר עֲנִין זֶה לַעֲנִין הַתְּכָלִית הַנִּל:
(השמטות לליקוטי מוהר"ן סי')

❧ תרלב ❧

הַתּוֹרָה "וְיֵהִי נָא פִּי שְׁנִים" [שבליקוטי מוהר"ן סימן סו] נֶאמְרָה בַּעַת
הַמַּחֲלָקֶת הַגְּדוֹלָה^ט; וְשָׁם מְדַבֵּר מְאֹד מְגִדֶּלֶת רֹאשׁ הַשְּׁנָה
וּמִשְׁבִּירַת מְנִיעוֹת: (רבי נתן ב"ר יהודה, מכתב ב במדבר תרמ"ג)

קִיז. ראה ב'ליקוטי הלכות' יבום ב' אות ו': ה' 'אחד' - ראשי תיבות ד' ברי אֱלֹקִים ח'יִים,
כמדומה שכך שמעתי מפיו הקדוש נרו יאיר; ושם מזוזה ד' אות ד': "זוה המחלוקת
הקדוש שבין הצדיקים הוא באמת שלום ושלווה, בחינת 'אלו ואלו ד' ברי אֱלֹקִים ח'יִים'
- אותיות 'אחד', כמו שאמר אדוננו מורנו ורבינו ז"ל במקום אחר; ראה גם 'קרא דשבתא'
ו'פרפראות לחכמה' על תורה זו, בשינוי לשון קצת.
קִיח. שנדפסו על ידי מוהרנ"ת בסוף ספר 'סיפורי מעשיות' דפו"ר, אוסטרעא תקע"ה.
[נמצא כיום ב'חיי מוהר"ן' הוצאת משך הנחל עמוד שע"ז].

קִיט. התורה "ויהי נא פי שנים" שנדפסה בליקוטי קמא סימן ס"ו נאמרה אחרי חנוכה
תקס"ז, והנה אף שעל רבינו הקדוש היתה מחלוקת גדולה כל ימיו חנים על לא דבר,
אמנם בכמה מקומות משתמע כי היו שתי פעמים שהתעוררה ביתר שאת מחלוקת גדולה

תרמ

הַתּוֹרָה שֶׁבְּלִקּוּטֵי קָמָא סִימֵן ס"ח נֶאֱמָרָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּקְס"ו, יַחַד עִם
הַתּוֹרוֹת שֶׁבְּסִימָנִים נ"ח וּנ"ט שֶׁנֶּאֱמָרוּ גַם הֵן בְּאוֹתוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
כְּמִבְאָר בְּחֵי מוהר"ן בְּסִימֵן נ"ט:

תרצ

מֵאֲמַר "תִּקְעוּ - אֲמוֹנָה" (ליקוטי תנינא סי' ה) נֶאֱמַר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנַת
תק"ע שֶׁחַל אָז בְּיוֹם ב' ג'; וַיֵּשׁ בְּעֵינַי זֶה הַמֵּאֲמַר סְפוּרִים
נִפְלְאִים הֶרְבֵּה, וַיִּמְעַט מִזֶּה יִבְאָר לְקַמֵּן וְכו'.

על רבינו ע"י הזקן הידוע: הראשונה היתה בקיץ תקס"ב בהיותו בזלאטיפאליע קודם
כניסתו לברסלב, וכמבואר ב'חיי מוהר"ן' סימן קכ"ב ועוד, והשניה פרצה מחדש החל מקיץ
תקס"ו, ראה ב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן י"א: "סמוך לפטירת הילד הקדוש והנורא של
אדוננו מורנו ורבינו ז"ל היינו אצלו על העליה שהיה על ביתו, וסיפר עימנו מעניין גודל
צערו וייסוריו הגדולים והעצומים שיש לו מכל צד ומצידי צדדים וכו', וכן מבחוץ היו לו
ייסורים עצומים מעוצם המחלוקת הגדול שהיה עליו כל ימיו חנם על לא דבר, ויחפאו
עליו דברים אשר לא כן (מלשה"כ מלכים ב יז ט), אשר בדו מלבם (מלשה"כ מלכים א יב
לג), אשר לא עלו על ליבו ודעתו כלל"; וב'ביאור הליקוטים' על ליקוטי קמא סימן ס' אות
י"ח: "בזה הקיץ של שנת תקס"ו, שהיה אז קרוב לגמר הוצאת הבת מלך שמרמז על נפש
משיח, וה'בעל דבר' וחילותיו התגברו לבטל ולסתור מחשבותיו ותחבולותיו הקדושות אשר
השתדל בעניין זה, עד שנפל מחדש השני למלך, שהוא כלל נשמות ישראל, לשינה עצומה
ונשגבה ביותר ויותר"; ושם בסוף דבריו: "עיין לעיל מעניין סתירת תחבולותיו באותו העת,
וכל הקלקול והסתירה היה על ידי התגברות החירופים מהצורך הידוע אשר באותו העת
התגבר בזה ביותר ויותר, עד שנתפתו על ידי זה רובם ככולם של אחינו בני ישראל,
והתרחקו מעוצם קדושתו עד היום הזה, כן שמעתי מאבי ששמע ממורנ"ת ז"ל"; וראה
עוד המובא לעיל בחלק א' סימן תק"ח מכתב יד רבי שלמה וועקסלער ז"ל: "כי בקיץ
תקס"ו היה תוקף המחלוקת של הזקן הידוע, ועשה חי' גביית עדות של שקר כנגד רבינו
ז"ל וכו'", עיין שם.

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַנִּלְקָח שְׁאֵמֶר הַמֶּאֱמָר הַנִּלְקָח רַבֵּנוּ ז"ל לומר תְּשַׁלֵּיךְ, וְנִפְלָל עַל הַרְפֶּשׁ וְכוּ'; וְאַחֵר כֶּף נִכְלָל גַּם עֲנִין זֶה בַּמֶּאֱמָר הַנִּלְקָח בְּדֶרֶךְ נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד, שְׁצַרְיָךְ לְגַלְגֵּל עֲצָמוֹ בְּכָל מִינֵי רֶפֶשׁ וְטִיט כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְאַבְיוֹ שְׁבַשְׁמִים, וְעֵינֵי שָׁם מֵה שְׁזוֹכִין עַל יְדֵי זֶה קכא:

קכ. ראה 'חיי מוהר"ן' סימן מ"א; וב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ל"ז: "באותו הראש השנה כשהלך לומר 'תשליך' נחלק ונפל הוא ז"ל ונשאר יושב על הרפש, ולכלך בגדו וידו, ותיכף הביאו לו בגד אחר ומים, והחליפו בגדו ורחצו ידיו; ולא דיבר על זה מאומה, והלך ואמר 'תשליך' סמוך לבית הכנסת, כי ראו הנהר משם, כי לא היה לו כוח לילך להנהר הגדול כדרכו תמיד. אחר כך אמר התורה 'תקעו' הנ"ל, ושם בסוף התורה הנ"ל הזכיר על פסוק 'וחמלתי עליהן וכו' (מלאכי ג' ז) שהאדם צריך להשליך עצמו לתוך רפש וטיט וכו' בשביל לעשות רצון השם יתברך, ועל ידי זה זוכה להשיג בחינת צדיק וטוב לו וכו', עיין שם העניין הנפלא והנורא הזה היטב ונתבין נפלאות השם, איך בכל דבר שאירע אצלו היו בו פלאי פלאות"; וב'ביאור הליקוטים' סימן ה' תנינא אות ט"ו: "כשהזכיר רבינו ז"ל שצריך להשליך עצמו בכל מיני רפש וטיט בשביל עבודת ה' ומצוותיו יתברך, ושלאו דווקא מצוה ממש, רק אפילו בכל ענף מהענפים היוצאים מכל מצוה, תפס אז רבינו ז"ל לדוגמא מנהג 'תשליך' שבראש השנה; ובהשתדלותו בעת אמירת תורתו כפי אלה התיקונים בעצמם שהזכיר בה, מבואר אגב אורחא סיבת השם יתברך שנחלק אז רבינו ז"ל בהליכתו להנהר לקיים זה המנהג ונתלכלך בהרפש והטיט, ובביאורנו הנ"ל בהעלאתו מצירופי דבריו הקדושים, שעל ידי זה גם ברוחניות מוריד ומשליך את נפשו בעצמו למצולות ים וכו'". [מרל"י: "דער רבי איז דעמאלט געווען שלאף, דאס איז א יאר פאר דעם הסתלקות דעמאלטס געגאנגען צו תשליך, תשליך אין ברסלב, דארט איז געווען א גרויסער טייף דער בוג, ס'איז א שווערע צוגאנג, און ס'איז געווען א פפור די יאר, ס'געווען כחות, אלץ פאר א מנהג פון תשליך, און דער רבי איז געפאלן ביי תשליך, האט דער רבי שוין דערמאנט אין דער תורה אז פאר א מנהג ישראל דארף מען זיך ארייננווארפן ברפש וטיט, ווייל דעמאלטס איז דער רבי געפאלן; מען רעדט נישט פון א מצוה ממש, נאר אפילו א מנהג ישראל, תשליך איז נאר א מנהג - דארף מען זיך ווארפן ברפש וטיט!" - "רבינו כבר היה אז חלוש, זה היה שנה לפני הסתלקותו, והלך אז בעיר ברסלב לתשליך בנהר הבוג, זה נהר גדול והדרך לשם קשה, ובאותה שנה היה פפור, ועלה לו הדבר בכוחות הכל עבור מנהג של תשליך, אמנם רבינו החליק אז בהליכתו לנהר, ועל כן כבר הזכיר אחר כך רבינו באמירת התורה שעבור מנהג ישראל צריך להשליך עצמו ברפש וטיט, כי אז נפל רבינו; אין מדברים ממצוה ממש, רק אפילו עבור מנהג ישראל, כמו ה'תשליך' שהוא רק מנהג - צריכין להשליך עצמו ברפש וטיט!"]

קכא. עיין בפנים שם אות א'; ובאות ט"ו: "יש בן שהוא אוהב כל כך את אביו, עד שמחמת

תרצו

וַעַל כֵּן בָּאֵמֶת זֹאת הַתּוֹרָה "כִּי מֵרַחֲמִים יִנְהַגִּם" (ליקוטי תנינא סי' ז),
שֶׁמִּבְּאֵר שֵׁם שְׁכָפִי ה'סֵלַח נָא' שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים כֵּן זֹכִינ׳ לַחֲנֻכָּה,
זֹאת הַתּוֹרָה נֶאֱמָרָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה שֶׁנֶּאֱמָרָה הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ - אֲמוֹנָה"
(שם סי' ה) בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁמִּבְּאֵר שֵׁם כָּל הַנֵּ"ל וְשֶׁתִּקְוֶן הַחוּתֶם נִגְמָר
בְּיוֹם כְּפוּר, וְאַחֵר כֶּךָ תִּכְף בַּחֲנֻכָּה שְׁאַחֲרָיו נֶאֱמָרָה הַתּוֹרָה "כִּי מֵרַחֲמִים"
שֶׁמִּבְּאֵר שֵׁם שְׁכָפִי ה'סֵלַח נָא' וְכו', כִּי הֵם שְׂיָכִים זֶה לָזֶה וְקִשּׁוּרִים
זֶה בְּזֶה; וְהֵבֵן הֵיטֵב, כִּי יֵשׁ בְּזֶה הַרְבֵּה לְדַבֵּר. וְעַיִן בְּיַחַד מוֹהֲרֵינִי' (סי'
פט) מֶה שֶׁפִּתְּבֵנוּ שֶׁכָּכָל שָׁנָה קָבֵל כָּל הַזְּמַנִּים הַקְּדוּשִׁים בְּהַתְחַדְּשׁוֹת
נִפְלָא וְכו' קכב:

תרצא

וַעַל כֵּן עָקַר הַמִּשְׁכַּת הֵנִס וְהִישׁוּעָה שֶׁל חֲנֻכָּה בְּכָל דּוֹר, הוּא עַל
יְדֵי קִדְשַׁת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כְּפוּר, כִּמוֹ שֶׁכָּתַב אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ
וְרַבֵּנוּ ז"ל כִּנ"ל:

האהבה הוא עושה מעשה עבד, מה שעבד פשוט צריך לעשות, והולך וקופץ בתוך
הסוללות הגדולה (שקורין פאסי'), בתוך קשרי המלחמה, ומגלגל עצמו בכל מיני רפש וטיט
כדי לעשות נחת רוח לאביו, מה שאפילו עבד פשוט לא היה עושה עבודות כאלו, ואזי
כשאביו רואה אהבתו החזקה כל כך עד שמשליך עצמו לעבודות גמור בשביל אהבתו, אזי
הוא מגלה לו גם מה שאין נמסר אפילו לבן וכו'. בשביל אהבת השם צריכין לעשות דברים
הנראין כשגעון כדי לעשות מצוותיו ורצונו יתברך, כי צריכין להתגלגל בכל מיני רפש
וטיט בשביל עבודת השם ומצוותיו יתברך; ולא דוקא מצוה ממש, אלא כל דבר שיש בו
רצון השם יתברך נקרא 'מצוה'."

קכב. זה הלשון שם: "כל סדר הזמנים של כל השנה, דהיינו ראש השנה, יום כיפורים,
סוכות, הושענא רבא, שמיני עצרת, חנוכה, ופורים - ומקודם לו חמישה עשר [בשבט],
פסח, שבועות וכו' - בכל זמן וזמן מאלו הזמנים אין אני כמו מקודם (ואמר בלשון אשכנז
בזה הלשון: 'אֲזַע קוֹמֵט דִּי צִיִּט בִּין אִיךָ גִּיט דָּאס וְאָס פִּרְעֵר') וכו'."

תש

וְהִנֵּה הָיָה רְחוֹק מְאֹד לְכַתֵּב הַתּוֹרָה הַזֹּאת [שבליקוטי תנינא סימן ח שנאמרה
בראש השנה], מִחֲמַת שְׁאֲמָרָה בְּקוֹל נְמוּז, וְהָיָה אִזּוֹ רַעַשׁ גָּדוֹל
וּבְלִבּוֹל בְּשַׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה, מֵה שֶׁלֹּא הָיָה כֵּן בְּשׁוּם תּוֹרָה שְׁאֲמַר
בְּחַיָּיו; אֵךְ אֵךְ עַל פִּי כֵּן הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו חִזַּק אֶת לִבִּי לְשׁוּם לֵב
הַיֵּטֵב לְדַבְּרֵיו, וְחִזְרָתִי הַתּוֹרָה עִם הַחֲבֵרִים שֶׁתִּפְסֹו קֶצֶת וּבִפְרָט עִם ר"ד
שֶׁהָיָה תַּפְסֵן נִפְלָא, וְסִדְרָנוּ בִּינֵינוּ רַב הַתּוֹרָה, וְכַתְּבָתִי מֵה שֶׁזָּכְרָנוּ,
וְהִבֵּאתִי לְפָנָיו אַחֵר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְתִקֵּן מֵה שֶׁחֲסַרְנוּ בְּהִיבּוֹ וְגַם חִזַּר עִמָּנוּ
מֵה שֶׁלֹּא זָכְרָנוּ כָּלֵל, עַד שֶׁגִּמְרָתִי אוֹתָהּ קִדְּם יוֹם הַכַּפּוּרִים; וְהָיָה רְצוֹנִי
לְהִרְאוֹת אוֹתָהּ לְפָנָיו עוֹד הַפַּעַם קִדְּם יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא אֶסְתִּיעַ מִלְּתָא:
(ימי מוהרנ"ת ח"א סימן נג)

תשא

בַּעֲת שְׁאֲמַר רַבֵּנוּ אֶת הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ - תוֹכַחָה" שֶׁבְּסִימָן ח' בְּלִקוּטֵי
תַּנִּינָא, אָמְרָה בְּקוֹל נְמוּז, וְהָיָה שֵׁם דַּחַק וְרַעַשׁ גָּדוֹל מְגִדֵּל רַבּוּי

קכג. "התורה 'תקעו - תוכחה' לא נגמר הסיום תיכף, רק אחר ראש השנה כשגמר
מוהרנ"ת כתיבת התורה הנ"ל רצה לכנס לרבינו ז"ל להראות לו אם נכתבה היטב, והיה
ירא לכנס, כי רבינו ז"ל היה אז מסוכן מאוד, והלך מוהרנ"ת אנה ואנה בחדר החיצון
שלפני רבינו ז"ל, ובתוך כך בא לשם רבי יחיאל אחי רבינו ז"ל ושאל למוהרנ"ת על שאינו
נכנס, והשיב לו מוהרנ"ת שהוא ירא ליכנס; ונכנס רבי יחיאל בעצמו ואמר לרבינו ז"ל:
'הלא יש לך תלמיד אחד שמתגעגע לשמוע דיבורך, רק שירא ליכנס', ושאל אותו רבינו
ז"ל: 'והיכן הוא?', וכששמע זאת מוהרנ"ת אחר הפתח נכנס תיכף ומיד, והראה לרבינו ז"ל
את הכתב, ואמר לו רבינו ז"ל: 'הלא לא אמרתי לך הסיום של פירוש הפסוק 'תקעו!'; ואז
אמר לו הסיום. אחר כך אמר רבינו למוהרנ"ת: 'נֶאֱרָא זְאֵלָסֵט מִיר גִּיט מְאֵנַען קִיין הוֹצֵאוֹת
אוּיִי דְרוֹקוּ!' (רק שלא תגבה ממני הוצאות עבור הדפוס!); והבין מוהרנ"ת מזה שני
דברים: האחד כי רצונו של רבינו הוא להדפיס, והשני שלא ליטול הוצאות הדפוס ממעות
רבינו ז"ל". (כת"י אחד מאנ"ש).

הָעַם שֶׁלֹּא הָיָה אֲפָשָׁר לְהַשְׁקִיטָם לְגַמְרֵי כַּמְסָפָר בְּחַיֵּי מוֹהֲרָ"ן סִימָן רי"ט; וְגַם אֶת מוֹהֲרַנ"ת דִּחְפוּ הַרְבֵּה וְהָיָה עַל גּוּפוֹ דִּחְק אָנָשִׁים, וְהַשְׁתַּדֵּל כָּל הָעַת רַק שְׁתַּהַיֵּינָה אֲזָנָיו פּוֹנוֹת אֶל עֶבֶר רַבָּנוּ ז"ל. אַחֵר כֶּף כְּשֶׁשָּׂאֵלוּהוּ אוֹדוֹת הַדִּחְק, אָמַר: "עַם הַגּוֹף אֵינִי יוֹדֵעַ מַה נַּעֲשֶׂה, אֲבָל הָאֲזָנִים - שְׁמַרְתִּי שְׁתַּהַיֵּינָה אֶצֶל רַבָּנוּ ז"ל!" קכד.

וְאֶת הִירֶש בָּעַר, אֶחָד מִשְׁלֶשֶׁת הָאֲפִיקוֹרְסִים שֶׁהָיוּ בְּאוֹמָאן, אוֹתוֹ לֹא דִּחְקוּ מִחֲמַת שְׂרָאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי הָיָה קְרוֹב לְמַלְכוּת וְאָדָם נִכְבָּד, וְהוּא עֲמִד כָּל הָעַת לִיד רַבָּנוּ וְשָׁמַע הֵיטֵב אֶת הַתּוֹרָה, וְגַם הָיָה לוֹ זְכָרוֹן טוֹב, וּמִחֲמַת כָּל זֶה חָזַר מוֹהֲרַנ"ת אַחֵר כֶּף גַּם עָמַד עַל פְּרָטִים רַבִּים מִתּוֹךְ הַתּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף הֵבִיא מוֹהֲרַנ"ת אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵי רַבָּנוּ בְּכָתֵב עַל מְנַת לְהַשְׁלִימָה וּלְתַקְנָה: (רבי לוי יצחק שמעה מרבי אברהם ב"ר נחמן)

תשג

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהִבְחִין רַבָּנוּ הַקְדוֹשׁ בְּאֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שְׂדָאג לַעֲצֻמוֹ וְהִכִּין לוֹ לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם לְסְעוּדָה מְעֻט דְּבִשׁ

קכד. וראה שם ב'חיי מוהר"ן' סימן רי"ט: "אחר כך אמר תורה נפלאה הנ"ל בקול נמוך, וכשהתחיל לומר לא היה שום דרך הטבע שיוכל לסיים, כי כמעט לא היה אפשר לו לדבר אפילו דיבור אחד מעוצם חלישותו, מכל שכן לומר תורה גבוהה וגדולה כזו, אך השם יתברך היה בעזרו וגמר כל התורה בשלימות בעזרת השם יתברך עד הסוף; רק סיום הפירוש על הפסוק 'תקעו' לא אמר אז, רק אחר יום כיפור. גם היה שם דוחק גדול ורעש גדול בעת אמירת התורה, כי מגודל ריבוי העם לא היה אפשר להשקיטם לגמרי, מה שלא היה כן בשום פעם, כי תמיד בכל עת שאמר תורה היו שותקים ושוקטים כולם כנהוג, אבל אז, אף על פי שהשקיטום והשתיקו אותם בתחילה כנהוג, אף על פי כן בכל פעם נתעוררו באמצע מעוצם הדוחק שלא היה אפשר לסבול, וכמה אנשים היו בסכנה אז וכמעט שנפלו חלשות ויצאו במהרה לחוץ; ואף על פי כן זכינו שגמר אז כל התורה באריכות גדול מאוד, אשרי עין ראתה זאת"; ראה עוד לעיל בחלק ב' סימן שי"ט.

עם החלה לברכת המוציא; נענה ואמר רבנו: "אזוי ווי קינדערלאך!
המוציא מיט האניג!" - "כמו ילדים! המוציא עם דבש!" - כאומר
שזה מנהג ילדים קטנים, להכין לעצמם חלה עם דבש מחמת שחוששים
שאחר כך לא ישאר להם:

❧ תשה ❧

וכבר כתבנו מזה במקום אחר (ליקוטי הלכות ברכת הריח והודאה ד אות לב)
שרבנו ז"ל קדם הסתלקותו, שאז אמר התורה הנוראה בראש
השנה האחרון, ואז אחר אמירת התורה הנ"ל הזהיר אותי ביותר לכתב
אזהרה הגדולה הזאת, שצריכין לזהר בנפשו מאד מאד לבקש ולחפש
הרבה אחרי הצדיק האמת שיש לו בחינת רוח הקדש, כי עקר אמונת
חדוש העולם שהוא עקר היהדות נמשך על ידו דיקא וכו' וכנ"ל:
(ליקוטי הלכות שלוחין ה אות ה)

❧ תשו ❧

ויותר ממה שכתוב שם (בליקוטי תנינא סי' ח) דבר עמי פה אל פה, והזהיר
מאד לכתב זה הענין היטב, שצריכין לבקש מה' יתברך מאד
ולחפש הרבה לזכות להתקרב להצדיק האמת, כדי לזכות לברור המדמה
על ידי רוח הקדש של הצדיק, כדי שיזכה לאמונה שלמה, לאמונת
חדוש העולם וכו' כנ"ל: (ליקוטי הלכות ברכת הריח וברכת הודאה ד אות לב)

❧ תתלז ❧

זה הענין של האתרוג שנדפס בספר שיחות הר"ן סימן פ"ז נאמר בסמוך
מיד אחר מאמר "תקעו - אמונה" (ליקוטי תנינא סי' ה) שנאמר בראש

השנה, ותכף אחר יום הכפורים, ואז לא היו אתרוגים מצויים באותה השנה, אז אמר רבנו ז"ל ענין הנ"ל של האתרוג, שלפי הימים נוראים שיהיה לנו ראוי שיהיה לנו אתרוג נאה; כי אז פכו הרבה באותן הימים נוראים וכו' קלד:

(ליקוטי הלכות יום הכיפורים ב אות ב)

תתלח

הענין מה שאמר רבנו בשיחות הר"ן סימן צ"א "סגלה להתמדה וכו'" - זה אמר לאחד ששאל אותו בערב ראש השנה האחרון באומאן שנת תקע"א עצה על התמדה, ואז אמר לו המבאר שם קלה:

תתקו

במדרמה לי שהשיחה הזאת קלו נאמרה לענין קשר הענינים שבמאמר "תקעו - תוכחה" הנ"ל (ליקוטי תנינא סי' ח) שנאמר בראש השנה

קלד. ראה 'שיחות הר"ן' סימן פז: "לפי בחינת הימים נוראים ראוי שיהיה לנו אתרוג נאה. כי אמרי אינשי: "כל נער יש לו אשה נאה". והאתרוג הוא בחינת אשה כמו שכתוב בזוהר שהאתרוג הוא בחינת (שיר-השירים ד'): "כולך יפה רעיתי ומום אין בך" (תקוני זהר כט). ובמים נוראים ישראל הם בבחינת נער, כי אזי הם בבחינת: "והנה נער בוכה" (שמות ב'), מיד "ותחמל עליו" כמו שכתוב בתיקונים (דף כו:). ועל כן ראוי שיהיה לישראל אתרוג נאה כנ"ל. ומי שבוכה ביותר ונכנס ביותר בבחינת "נער בוכה" ראוי שיהיה לו אתרוג נאה ביותר כנ"ל עיי"ש עוד; שם סימן ככה: "בחג הסוכות תק"ע, אז אמר מענין האתרוג, שלפי בחינת הימים נוראים ראוי שיהיה לנו אתרוג נאה כמובא לעיל (סימן פ"ז). ובאותו השנה לא היו מצויים אתרוגים וכו'"; שם סימן קצו: 'חיי מוהר"ן' סימן מ"ה; ליקוטי הלכות לולב א אות ב (מועתק לעיל סימן תשכ"ח): "מחמת שבשנה זו ואשתקד היו שרפות הרבה, בשביל זה לא היו מצויים אתרוגים, כי היה התגברות מאורי האש שהוא בחינת התעלמות הפאר, וכמו שמבואר בליקוטי תנינא סימן ס"ז; אף על פי כן על ידי בחינת "והנה נער בוכה" (שמות ב ו) וכו' זכו לאתרוגים נאים".

קלה. וכמבואר ב'חיי מוהר"ן' סימן ל"ד.

קלז. 'חיי מוהר"ן' סימן שפ"ט, וזה הלשון שם: "הקשר והחיבור של התורות שלו הוא

תקע"א, וְתִשְׁלוּם פְּרוּשׁ הַפֶּסוּק "תִּקְעוּ וְכוּ" (תהלים פא ד) לֹא נִגְמַר עַד לְמַחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים^{קמ}, שָׁאז הָיָה הַשִּׁיחָה הַגָּל:

(פרפראות לחכמה, בפתיחה)

תתקז

הַשִּׁיחָה הַמּוֹבֵאת בְּחַיֵּי מוֹהֲר"ן בְּסִימָן ת"ו, שְׁאָמַר רַבֵּנוּ לְעֻנִּין הַהִתְקַבְּצוֹת אֶצְלוֹ בִּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּזֶה הַלְשׁוֹן בְּקוֹל זִיעַ סָגִיא "ווי אזוי זאל איך אייך זאגן, קיין גרעסערס דער פון איז ניט פארהאנדן!", "מָה אָמַר לָכֶם, אֵין דָּבָר גָּדוֹל מִזֶּה!" (הֵינוּ מְלֵהוּת אֶצְלוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה) - שִׁיחָה זֹו נֶאמְרָה כְּשֶׁלֹּא בָּא רַבִּי לִיפֹא חֲבֵרוֹ שֶׁל מוֹהֲרֵנ"ת עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשָׂאֵל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ: "וואו איז ליפֿא?" - "הֵיכָן לִיפֹא?", וְהִתְחִיל רַבִּי נִפְתָּלִי לְתַרְץ וּלְהַסְבִּיר אֶת אֵי בּוֹאוֹ שֶׁל רַבִּי לִיפֹא, שְׁמֵשׁוֹם שְׁאִין אֶתְרוּגִים מְצוּיִים בְּאוּקְרַאִינָה בְּחֵרוֹ בּוֹ אֲנָשֵׁי עִירוֹ לְנִסְעַ עִם עוֹד סוּחָרִים לְעִיר אֲדַעס כְּדֵי לְהַבִּיא מִשָּׁם אֶתְרוּג, וּבְחֵרוֹ דּוּקָא בּוֹ לְסִבַּת זְרִיזוּתוֹ וְחֲרִיצוּתוֹ, וַיֵּשׁ בְּזֶה מַצָּוָה שֶׁל זְכוּי הָרַבִּים; וְאַף עַל פִּי כֵן עָנָה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְאָמַר כָּכָל הַגָּלִיט:

תתקנד

אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל: "כִּפְמָה שְׁגָבָה וְנִשְׁגָּב הַסֶּפֶר הַקָּדוֹשׁ 'סֶפֶר הַגִּנּוּז' - הָרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלִי גָבָה יוֹתֵר!"^{קמ}:

כעין בניין ואריגה ממש, שבתחילה הוא מקשר ומחבר אלו שני דברים יחד, ואחר כך קושר ומחבר דבר שלישי להשני בכמה קשרים חזקים, וכן משלישי להרביעי, וכן להלן וכו', ועיין שם.

קלח. ועיין עוד 'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן נ"ה.

קלט. וראה עוד 'כוכבי אור' חלק 'אנשי מוהר"ן' (השני) אות ל' הערה צ'.

קמ. ראה ב'חיי מוהר"ן' (סימנים קכו רכ): "הפליג מאוד מאוד להיות אצלו בראש השנה,

מַעֲשֵׂה הַנְּסִיעָה שֶׁל רַבִּי אֲבָא שׁו"ב וּבְנוֹ

א

בְּשָׁנִים בָּהֶן חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּיָּמִים שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, הָיָה הַמְּנַהֵג אֶצֶל אַנְשֵׁי רַבֵּנוּ לְהַקְדִּים לָבוֹא אֶצְלוֹ כָּבֵד עַל הַשְּׁבֹת הַשָּׁנִיָּה שֶׁל סְלִיחוֹת קמא, וְזֹאת בְּכַדִּי שֶׁיֵּאמְרוּ פְּעֻלוֹת הַבִּקְרָר שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן יַחַד עִמּוֹ אֶת הַסְּלִיחוֹת שֶׁל עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַנִּקְרָאוֹת 'זְכוֹר בְּרִית' קמב.

בְּאַחַת הַשָּׁנִים, כְּשֶׁהָיָה רַבֵּנוּ דָּר כָּבֵד בְּעִיר בְּרֶסֶלֶב, חָל לְהִיּוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּיָּמִים שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי קמג, וְכָלֵל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ מִהָעִיר טְשֶׁעֶהֱרִין הַזֵּדֶרְזוֹ לְנִסְעַ כְּאֶמּוֹר, וְהִגִּיעוּ כָּבֵד בְּבִקְרָר יוֹם הַשְּׁשִׁי לָעִיר בְּרֶסֶלֶב, לְשִׁבּוֹת שֶׁם יַחְדָּיו אֶצֶל רַבֵּנוּ; אִמָּנֵם רַבִּי אֲבָא שׁוֹחֵט וְכֵן בְּנוֹ

ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: 'וואס זאל איך אייך זאגן, קיין גרעסערס דערפון איז נישט דא!' - 'מה אומר לכם, אין דבר גדול מזה!'".

קמא. בשנה שחל יום א' דראש השנה ביום שני בשבוע, מנהג האשכנזים להתחיל לומר סליחות ביום ראשון בשבוע שלפני כן (מוצאי שבת 'כי תבוא'), ואשר על כן יש בה שתי 'שבת סליחות'.

קמב. כי הסליחות של 'זכור ברית' הן גם כן ראש השנה - "זְכוֹר בְּרִית אִיז אוֹיְכַעַט רֹאשׁ הַשָּׁנָה", ראה בארוכה לעיל חלק א' סימן ר"ל ושם בהערה. (רל"י).

קמג. רבינו נכנס לדור בברסלב בחודש אלול שנת תקס"ב (ראה 'חיי מוהר"ן' סי' קטו, ולעיל חלק א מסי' עב והלאה), ועל ראש השנה תקע"א כבר היה רבינו באומאן; באותה תקופה חל ראש השנה בימים ב' וג' בשנת תקס"ג, ובשנת תק"ע. יצוין כי בהעתק כת"י רבי אלטער טעפליקער ששלח רבי שמואל הורוויץ לארץ ישראל, מובא שמעשה זה היה בראש השנה של שנת תק"ע.

רבי שמואל^{קמד} לא נסעו עמָהֶם מִסְבוֹת שוֹנוֹת, וְעַל כֵּן הָיוּ מְכַרְחִים לְנִסְעֵי לְדַרְכָּם לְבַד, וְעַל שַׁבַּת הִסְפִּיקוּ לְהַגִּיעַ מִטְשַׁעְהֲרִין עַד לְעִיר אוּמָאן הֶרְחוּקָה כַּמָּאָה קִילוֹמֶטֶר מִבְּרֶסְלָב, וְשָׁבְתוּ שָׁם.

תִּכְף בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קֹדֶשׁ, כְּשֶׁחֲפִץ רַבִּי אַבָּא לְצֵאת יַחַד עִם בְּנוֹ וּלְהַמְשִׁיךְ בְּדַרְכָּם אֶל רִבְנֵי, רָאָה שֶׁהָחַל לִירֹד גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְעַז (א' גְּעוּוּא לְדִיג' עַר רַעְגָן אִיז גַּעְגָּאנְגֶען, אַ גָּאס, אַ מְבוּל'), וְלֹא יָדַע מַה יַּעֲשֶׂה וְהֵי־אָף יִצְלִיחַ לְהַגִּיעַ לְבְּרֶסְלָב^{קמה}. הִזְדַּרְזוּ וַיֵּצֵא לַחוּץ, הִלֵּךְ לַמָּקוֹם בּוֹ עוֹמְדִים ה' בַּעֲלֵי עֲגָלוֹת', וְהָחַל לְסַפֵּר לָהֶם כִּי רוֹצֶה הוּא לְנִסְעַ לְעִיר בְּרֶסְלָב, חָפֵץ הוּא שִׁיקְחוּהוּ לְרִבְנֵי... (עַר הֵי־בֵט אָן דַּעְרָצִיילֵן אַז עַר ווִיל פֶּאָרֵן קִיין בְּרֶסְלָב, עַר ווִיל זֵיי זֶאלֵן אִיהֶם בְּרַעֲנִיגֶען צוּם רַבִּי'ן...'). שִׁחֲקוּ מִמֶּנּוּ בַּעֲלֵי הָעֲגָלוֹת עַל שֶׁחֲפֵץ לְנִסְעַ בְּדַרְךָ כֹּה מְשַׁבֶּשֶׁת וּבִגְשָׁם שׁוֹטֵף שְׁכֻזָּה (אִין דַּעַם וועג?!), וְלֹא אָבָה אִישׁ מֵהֶם לְקַחְתּוֹ, אָף רַבִּי אַבָּא לֹא אָמַר נֹאשׁ וְהוֹסִיף לִבְקֹשׁ וּלְהַפְצִיר בָּהֶם כָּל כֹּף, עַד שֶׁנִּעְנְה אֶחָד מֵה' בַּעֲלֵי עֲגָלָה' הִיהוּדִים וְאָמַר לוֹ: "אִם תִּתֵּן לִי שְׁלֹשָׁה עָשָׂר רוּפֵל - אֶקַּח אוֹתָךְ לְמַחֲזֹז חֲפָצְךָ, אֶל רַבִּי שְׁבַעִיר בְּרֶסְלָב". הִיָּה זֶה סֵף עָצוֹם מְאֹד, הִרְבֵּה יוֹתֵר מִכִּפֵּי עֶרֶךְ עֲלוֹת הַנְּסִיעָה, אָף רַבִּי אַבָּא הִסְכִּים לָזֶה תִּכְף וְאָמַר שִׁיתֵּן לוֹ סֵף גָּדוֹל וְרַב כְּזֶה^{קמו} ('יָא, אִיךְ גִּיב!'). בְּתוֹךְ כֹּף נִמְלָךְ ה' בַּעֲלֵי עֲגָלָה' וְהִתְחַרְט, וְלֹא רָצָה לְנִסְעַ ('אוֹן עַר הָאֵט שׁוֹיֵן חֲרָטָה גַּעֲהֵאט'), עַל אֵף שֶׁהִסְכִּים רַבִּי אַבָּא לְשַׁלֵּם לוֹ כָּאֲמוֹר סֵף עָצוֹם כְּזֶה, אָף

קמד. ראה אודותיו לקמן בערכו.

קמה. כי אף אילו היו הדרכים כתיקונן, היה גם כן קשה להגיע עם סוס ועגלה ממרחק של מאה קילומטר, כל שכן כעת, כשהדרכים כה מקולקלות מחמת הגשם השוטף. (רל"י).

קמו. לשאלה עד כמה היו שלושה עשר רובל סך רב בעיתים ההם, משיב רל"י: באותם זמנים היו יכולים לחיות ברובל אחד משך חודש ימים.

ה'בַּעֲלֵי עֲגֻלֹת' שֶׁעָמְדוּ שָׁם נִעְנֶוּ וְאָמְרוּ לוֹ: "אֲנַחְנוּ לֹא הִסְכַּמְנוּ כָּלֹל לְקַחְתּוֹ, אוֹלָם אַתָּה, שֶׁהִסְכַּמְתָּ לְדַבְּרֵיו - מַחֲיֵב אֶתָּה לְשִׁמּוֹר מוֹצֵא פֶיךָ וְלִנְסֵעַ עִמּוֹ לְבִרְסָלָב" (מִיר הָאֲבֵן נִישְׁט גֵּעוּוֹאֲלֵט זָאגֵן, אָבֵער דוּ הָאָסֵט גֵּעִזְאָגֵט - זָאֲלֵסֵט הָאֲלֵטֵן וואָרט, פֶּאר!), וְהִכְרִיחוּהוּ עַד שֶׁלֹּא נִוְתְּרָה בִּידּוֹ בִּרְרָה, וַיֵּצֵא לְדֶרֶכּוֹ עִם רַבִּי אֲבָא וּבְנוֹ. נִסְיַעְתֶּם הִתְאַרְכָּה מִשָּׁךְ כָּל הַלֵּילָה קמז, וּבִבְקָר הִסְפִּיקוּ לְהִגִּיעַ רַק עַד הָעִיר טַעֲפִלִּיק קמח שֶׁהָיָא כְּשִׁלְשִׁים וַחֲמִשָּׁה קִילוֹמֶטֶר מֵאוּמָאן (כְּשִׁלִּישׁ הַדֶּרֶךְ), כִּי הִנְסִיעָה הָיְתָה קִשָּׁה כָּאֲמֹר עַד מָאָד, מֵרַב הַגָּשָׁם הָעֵז וְהַרְפֵּשׁ הַמְרַבָּה וְכו' קמט. וְהִנֵּה בַּעַל הָעֲגֻלָּה הִתְעִיף כְּבֵר מָאָד מִן הַנְסִיעָה, וְלֹא הִזְדַּרְז עוֹד כָּלֹל, וְאִף הִתְעַכֵּב שָׁם בַּעֲרִי, כִּי הָיָה צְרִיךְ לִתֵּן מַעֲט מְנוּחָה לְסוֹסִים וּלְתֵן לָהֶם אֲכָל וּמִסְפּוֹא מֵאַחַר שֶׁהָיוּ יָגְעִים, וְרַבִּי אֲבָא רוֹאֶה שֶׁהִדְבָּר בְּכִי רָע, שֶׁכֵּן אַחֲרֵי שֶׁנִּסְעוּ לֵילָה שָׁלֹם עָבְרוּ כָּאֲמֹר רַק כְּשִׁלִּישׁ מִהַדֶּרֶךְ; אִף לֹא אָמַר נֹאֵשׁ.

הַמְשִׁיךְ בַּעַל הָעֲגֻלָּה בְּנִסְיַעְתּוֹ, וַיֵּצְאוּ מִטַּעֲפִלִּיק, וְלֵאחֲרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם בִּשְׁעָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּים - הִצְלִיחוּ לְהִגִּיעַ בְּקֶשֶׁי רַב רַק עַד הָעִיר הַיִּיֶסִין^י, וְגַם שָׁם עָשָׂה ה' בַּעַל עֲגֻלָּה אֶת שְׁלוֹ וְנָתַן שׁוּב מִסְפּוֹא לְסוֹסִים, וְרַבִּי אֲבָא נִעְשָׂה כְּבֵר בְּדָאָגָה עַד מָאָד, וַיֵּשֶׁב בַּעֲגֻלָּה בְּפָנִים זֹעֲפּוֹת, כִּי לֹא הָיְתָה עוֹד שׁוּם אֲפָשְׁרוּת בַּדֶּרֶךְ הַטָּבֵעַ לִסַּע אֶת שְׂאֲרֵית הַדֶּרֶךְ וּלְהִגִּיעַ

קמז. ואז, אחרי הקיץ, הרי הלילות מתחילים להתארך. (רל"י).

קמח. דרך הנסיעה מאומאן לברסלב היא כך: אומאן, טעפליק, קיבליטש, הייסין, לאדיזין, ברסלב. (רל"י). [ראה כעין זה גם לעיל בחלק א' סימן תקצ"ה].

קמט. "אין בלאטע דער וואגן דרייט זיך נישט, די פערד גייען לאנגזאם; אין א בלאטע קענען די פערד גארנישט גיין!" - "בבוץ העגלה לא מסתובבת, הסוסים הולכים באיטיות; בבוץ הסוסים לא יכולים כלל ללכת!". (רל"י).

קנ. שהיא אך מעט יותר ממחצית הדרך מאומאן לברסלב, ועדיין צריכים לנסוע כשלושים וכמה קילומטר עד לקהילת ברסלב. (רל"י).

לקהלת ברסלב קדם יום טוב^{קנא} ('ס'איז נישט געווען בדרך הטבע אנקומען קיין ברסלב, איז רבי אבא זייער בדאגה'עט געווען, און געזעצן אזוי פארצארנט').

עם כל זה לא אמר רבי אבא נואש, והמשיך בנסיעה יחד עם בנו, והנה פאשר אף יצאו מהעיר הייסין, הרעים בעל העגלה בקולו על הסוסים ושאג: "נו, קינדערלעך, צום רביין!" - "נו, ילדים, אל הרבי!"^{קנב} - בדרך ה'בעלי עגלות' שמדברים תמיד אל הסוסים בתוך כדי נסיעתם. רבי אבא היה איש יהודי קדוש ('רבי אבא איז געווען א איד, א הייליגער מענטש'), ונעשה לו אז נס ופלא, ותכף החלו הסוסים לרוץ ולפרח באויר ('האבן אנגעהויבן די פערד צו פליען, געפלוין געפלוין אין די לופטן'), שלא בדרך הטבע כלל וכלל, ובאפן פזה שאין כלל בכחם של הסוסים מצד עצמם, והגיעו לקהלת ברסלב לעת ערב. אמנם היה זה בשעה שרבנו ואנשיו עמדו כבר בעצומה של תפלת המנחה של ערב ראש השנה, ומחמת כן לא היה ספק ויכלת ביד רבי אבא לגשת בערב ראש השנה אל רבנו הקדוש^{קנג} ולהתראות עמו^{קניד}.

קנא. רבי אבא ובנו עמדו שם בשעה אחת או שתיים לערך, ותפילת המנחה של ערב ראש השנה אצל רבינו החלה לערך בשעה חמש אחר הצהריים, כי כן היה נהוג אצל רבינו, להתחיל להתפלל תפילה זו מוקדם מאוד ('מנחה האט זיך אנגעהויבן שטארק פרי'); ראה עוד בזה לעיל בחלק א' סימן קצ"ד. (רל"י).

קנב. כאמור לעיל שה'בעל עגלה' היה יהודי. (רל"י).

קנג. ראה לעיל בחלק א' סימן קצ"ג: "דרך ה'ווידוי דברים' לפני רבינו ז"ל בחיים חיותו היה נוהג לכלל רק בערב ראש השנה, ורק עד שנסע ללעמבערג, ובפרשת בלק שנת תקס"ח חזר רבינו הקדוש מלעמבערג, ומיני אז פסק רבינו מלנהוג בדרך הווידוי לפניו וכו', ואפילו בערב ראש השנה, כשנכנסו אנשי שלומנו אל רבינו - נכנסו רק עם קוויטלאך וכו'".

קנד. ומה שמובא במ"א שקיבל אז שלום מרבינו ז"ל עוד קודם מנחה - אין זה נכון. (רל"י).

וְהֵנָּה רַבִּי אֲבָא, אֵף שֶׁהָיָה עָנִי מְרֹד כְּאֹמֹר לְעִיל, הִשְׁתַּדֵּל וְקָנָה גְבִיעַ קִנְיָה וּלְקָחוּ עִמּוֹ לְהֵבִיאוֹ בְּמִתְנָה לְרַבְּנוֹסְטִי, וּבִיעֵת חֲשֹׁבוֹן הַתְּשָׁלוּם עִם ה' בַּעַל עֲגָלָה' כִּנָּל, אֲזִי בְּתִמְרוֹת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר הָרוּפֵל שֶׁהִבְטִיחַ, הֶצְרַךְ לָתֵת וּלְמַשְׁכֵּן אֶצֶל בַּעַל הָעֲגָלָה אֶת הַגְּבִיעַ שֶׁהִבִּיאַ בְּמִתְנָה לְרַבְּנוֹ [עַל מִנַּת שְׂמִימָכְרָהּ אַחֵר כֶּף], גַּם הָיָה נֶצְרָךְ לְמַשְׁכֵּן אֶת אֶת ה' שְׁלִית וּתְפִלִּין' שָׁלוֹ וְאֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ פָּדוּ זֹאת אַחֵר כֶּף קִנְיָה.

וְהֵנָּה הֶדְרָךְ אֶצֶל רַבְּנוֹ הָיְתָה שְׁפִלְיָלָה הָרֹאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיָה עוֹרָךְ אֶת שְׁלַחְנוֹ הַקָּדוֹשׁ מֵאַחֵר מְאֹד בְּלִילָה, וְלֹא הָיָה מְדַבֵּר אֶז שׁוֹם דְּבוּר כָּלָל וְכָלָל; וְהָיְתָה שׁוֹרָה אֶז יִרְאֶה גְדוּלָּה כָּל כֶּף עַל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ, עַד שֶׁבִּישְׁבָם בְּשִׁלְחָן רַבְּנוֹ הָיוּ יִרְאִים אֵף לְהָרִים רִאשִׁיָּהֶם מְרַב פָּחַד וְיִרְאָת ה', וּמֵאִימַת יוֹם הַדִּין קִנְיָה (רֹאה לַעִיל חֶלֶק א סִימָן קצד). וּבְאֹתוֹ לֵיל רֹאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּאֶשֶׁר יֵשְׁבוּ אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּסִעוּדָה אֶצֶל שְׁלַחָן רַבְּנוֹ בְּפָחַד וּבִירְאָה גְדוּלָּה וְעִצּוּמָה כְּאֹמֹר, פָּנָה רַבְּנוֹ הַקָּדוֹשׁ אֶל רַבִּי אֲבָא וְאָמַר לוֹ: "אֲבָא, דְּעֶרְצִייל מִיר דִּיין נְסִיעָה, וְוַאס דוּ הָאָסְט גְּעֵהָאָט" - "אֲבָא, סִפֵּר לִי אֶת הַנְּסִיעָה שְׁלָךְ, מַה שֶׁהָיָה עִמָּךְ" קִנְיָה. נִחְרַד

קִנְיָה. וְמַה שְׁמוּבָא בִּמ"א שֶׁהִיא זֶה גְבִיעַ מִזְהָב - אֵין זֶה נִכוּן. (רל"י).

קִנְיָה. רֹאה 'סִפֵּר הַמִּידוּת' בַּעֲרַךְ 'יִרְאֶה' אוֹת ל"ו: "עַל יְדֵי מִתְנָה שְׁנוֹתֵינוּ לְצַדִּיקִים זֹכִין לִירְאָה"; שֶׁם בַּעֲרַךְ 'צַדִּיק' חֶלֶק ב' אוֹת כ': "אֵל יִקְשֶׁה לָךְ לְמַה לָּהֶם לְצַדִּיקִים לִיהֲנוֹת מֵאַחֲרִים כְּדִי לְהַנְהִיג אֶת בְּנֵי בֵּיתָם בַּעוֹשֶׁר וּבִכְבוֹד, מוֹטֵב שְׁלֹא לְהַנְהִיג וְלֹא לִיהֲנוֹת מֵאַחֲרִים - אֵל יִקְשֶׁה לָךְ, כִּי כָל מַה שִׁישׁ תַּעֲנוּג וְהִרְחַבָה לְצַדִּיק - עַל יְדֵי זֶה נִתְגַּדַּל נִשְׁמַתָּה, וְאִזּוּ שֶׁשֶׁ מְנוּחָה לְשִׁכִּינַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא; וּבִכֵּן אֵין לְבוֹא בִּידֵים רִיקָנוּת".

קִנְיָה. אִמְנָם יִצְוִיין כִּי הַמוּבָא כֹּאן אוֹדוֹת הַגְּבִיעַ זֹאת יוֹדְעִים בּוֹדָאוֹת, אִמְנָם פִּרְט זֶה שֶׁהִיא נֶצְרָךְ גַּם לְמַשְׁכֵּן אֶת הַטְּלִית וְהַתְּפִלִּין שֶׁלּוֹ וְכו', אִינוּ בּוֹדָאוֹת ('אִיזוּ נִשְׁט זִיכָּעֶר'). (רל"י).

קִנְיָה. "אִזָּא מִין פָּחַד אִיזוּ גְּעוֹנוֹעוֹן, עֵס אִיזוּ גְּעוֹנוֹעוֹן גְּעוֹוָאֵלְדִּיג" - "כִּזֶּה מִין פָּחַד הִיא, זֶה הִיא נוֹרָא". (רל"י).

קִנְיָה. וְזֹאת אֵף עַל פִּי שְׁנֵהָ רַבִּינוּ לְבָלִי לְדַבֵּר כָּלָל בְּלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שׁוֹם דִּיבוּר, [רֹאה

רבי אבא והתירא מאד לנפשו, בפרט מאחר שמכר כאמור גם את הגביע שהביא לרבנו בעבור הנסיעה (ער איז געווארן געציטערט, א שרעק געציטערט זיך! געוואלד! בפרט ער האט דאך פארקויפט דעם רבינ'ס בעכער אויף), ונענה רבנו ואמר לו: "אבא, שרעק זיך נישט, דערצייל, דערצייל!" - "אבא, אל תפחד, ספר, ספר!". ספר רבי אבא את כל סדר נסיעתו, והפטיר באמרו: "איך האב געפירט א בעכער צום רבין, האב איך איהם אויך אוועקגעגעבן פאר די דרייצן רובל" - "הבאתי בנסיעתי זו גביע לרבנו, ואף גם אותו נצרכתי לתן לה' בעל עגלה בעבור השלשה עשר רובל".

אז נענה רבנו ואמרס: "איבער מיין בעכער וועל איך איהם (דעם 'בעל דבר', דעם סמ"ך מ"ם) ארויסנעמען די ציין מיט די אויגן; נו, דו אבא אויף דער וועלט איז שוין נישט פדאי, און דו שמואל - נאדיר אביסל יוף!" - "בעבור הגביע שלי אוציא לו (לה' בעל דבר" - הס"מ) את השנים ואת העינים; נו, אתה אבא בעולם הזה פכר לא פדאי"סא - ופנה לרבי שמואל בנו שנסע עמו כאמור, ואמר: "ואתה שמואל - קח לך מעט מרק!"סב.

'שיחות הר"ן' בסימן כ"א: "בראש השנה ביום הראשון צריכין למעט בדיבור מאוד מאוד. ואמר שאדם גדול צריך לדקדק בזה ביותר, ועל כן הוא אינו אומר ביום הראשון אפלו הפייט, רק מה שישד רבי אליעזר הקליר, אבל שאר הפייט - אינו אומר, מחמת שאדם גדול צריך לדקדק אז ביותר לבלי לדבר שום דיבור שאינו מוכרח". (רל"י).

קס. רבינו לא אמר לו אז "עם מה אודה לך?" (מיט וואס זאל איך דיר אפדאנקען?) כמו שנכתב במ"א, אלא כמסופר כאן. (רל"י).

קסא. "דאס מיינט: וואס, איך וועל דיר געבן אביסל? דו דארפסט דאך שוין באלד נסתלק ווערן!" - "כוונת הדברים: מה, אתן לך קצת? הרי צריך הינך כבר תיכף להסתלק!". (רל"י).

קסב. בלשון אשכנז קורין למרק 'וה'ך', וידוע ששם זה הוא שם המפתח לפרנסה, ואפשר

אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁבוּ רַבִּי אָבָא וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בְּנוֹ לְבֵיתָם, וְתָכַף לְאַחַר יְמֵי חַג הַסְּכוּתֹת^{סס} נִסְתַּלַּק רַבִּי אָבָא וְהֵלֵךְ לְעוֹלָמוֹ, וּבְנוֹ רַבִּי שְׁמוּאֵל הִתְעַשֵּׂר מְאֹד בַּעֲשִׂירוֹת מְפֻלָּגָת^{סס}, וּמִמֶּנּוּ יָרַשׁ בְּנוֹ הַנָּגִיד רַבִּי אָבָא'לֶּע מְטֻשְׁעֵהֲרִין, תַּלְמִיד מוֹהֲרַנְ"ת הַמְּפָרָס^{סס}, אֶת עֲשִׂירוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה^{סס}:

(סיפרה רבי אברהם ב"ר נחמן)

לרמז שעל כן נתן לו רבינו מרק דייקא; וראה בספר 'מדרש פליאה' (לר' יצחק משעדליץ) ששמע מהרב מאפטא לאכול מרק בליל פסח כי הוא "ליל שימורים", "ובאשכנז קורין למרק 'יוה"ר', ושם זה הוא שמירה לכל השנה".

קסג. "עַר אִיז נַפְטָר גֶּעוּוֹאָרֵן בַּאֲלֵד נֶאָף סְכוּת; צוּ נֶאָף סְכוּת צוּ אֵינְמִיטֵן ווִינְטֶער? דָּאס הֵייסֶט אַלץ 'בַּאֲלֵד'!" - "הוא נפטר תיכף אחרי סוכות; בין שהיה זה לאחר ימי חג הסוכות ממש, או באמצע אותו חורף - כל זה נקרא שנפטר תיכף אחרי סוכות". (רל"י).

קסד. "כאשר הבעטלער'ס באו לברך אחר החתונה (ראה סיפורי מעשיות מעשה יג), במה הם בירכו את הזוג? בממון? לא: שתהיה חירש כמוני, ועיוור כמו שאני עיוור, שתהיה כבד פה כמו שאני כבד פה - כאלו מתנות הוא מברך, חירש ועיוור ואילם - אלו הן מתנותיו, זה מה שצדיקים מברכים את הזולת; אלא שפעם יש אשר יכול הוא לברך גם בברכה גשמית, כמו בסיפור כאן, שרבינו נתן לרבי שמואל מעט מרק - והוא נהיה לגביר ומיליונר גדול, כאלו דברים היו גם כן אצל רבינו לפעמים; אמנם על פי רוב נותן הוא רוחניות, אלו הן המתנות שלו" - "אַז דִּי בַּעֲטֵלֶער'ס זַענען גַּעקומען בַּענטשן דִּי קִינדער נֶאָף דִּי חֲתָנָה, מִיט וואס האָבן זיי גַּעבַענטשט? מִיט גַּעלט? נִיין: דו זאַלסט זיין טויב אַזוי ווי מיר, און בְּלִינד אַזוי ווי אִיךָ בִּין בְּלִינד, זאַלסט זיין א כבד פֿה אַזוי ווי אִיךָ בִּין א כבד פֿה - אַזעלכע מַתָּנוֹת בַּענטשט ער, טויב און בְּלִינד און שְׁטוּם - דָּאס אִיז זיינע מַתָּנוֹת, דָּאס אִיז וואס צִדִּיקִים בַּענטשן יַענעם; נָאר אַמאל קען ער יַענעם בַּענטשן אויכעט [מיט גִּשְׁמִיּוֹת], דָּער רַבִּי האָט גַּעגֶעבן פֿאַר רַבִּי שְׁמוּאֵל'ן אַביסעלע יוֹיף - און ער אִיז גֶּעוּוֹאָרֵן א גביר און א גרויסער מיליאנער, דָּאס אִיז אויף גַּעווען בייים רַבִּין אַמאַל; אָבער עַל פֿי רוב גיט ער רוחניות, דָּאס אִיז זיינע מַתָּנוֹת". (רל"י).

קסה. ראה להלן בערכו.

קסו. "אַה, עס אִיז גַּעווען א רַבִּי מִיט חֲסִידִים, נו!..." - "אה, היה רבי עם חסידים, נו!..."

(עי' ליקוטי תנינא סי' ה). (רל"י).

קצת עבודות מאנ"ש בצל הקבוץ הקדוש

ב

בערב ראש השנה, ביציאה מבית ציון רבנו הקדוש היו מתאספים יחדיו אגדות אגדות ('בינטלעך') של אנשים מאנשי שלומנו, ומדברים ביניהם דבורים קדושים (בעת ששאר אנשי שלומנו עדין שפכו לבם בציון הקדוש).

פעם ארע שהנגיד רבי אבאלע היה עובר מחבורה לחבורה להקשיב ולשמע דבוריהם, וראה שכלם מדברים רק מרבנו ומדבורי התכלית ועבודת ה'סו, ונענה ואמר אז כך: "אואו עס שטייען צווי מענטשן פון אוינזערע לייט און רעדן - דארף דער דריטער מיטנעמען טינט מיט א פען, שטיין און אויסהערן און פארשייבן, ווארום אלע רעדן נאר פונעם רבי'ן, נאר פונעם תכלית" - "היכן שעומדים שני אנשים מאנשי שלומנו ומדברים יחד, צריך השלישי לקח עמו דיו ועט, לעמוד ולשמע ולרשם את היוצא מפיהם, כי כלם מדברים רק מרבנו, רק מהתכלית"סו: (שיח שרפי קודש בערך 'רבי אבאלע מטשעהרין')

קסז. "דאס רעדן פון דעם רבי'ן ארויסגייענדיג פונעם רבי'נס ציון ערב ראש השנה איז געווען 'אזא מין'! (- לשון הפלגה), יעדער איינער וואס איז ארויס פון דעם רבי'נס ציון האט געכאפט נאך איינעם און אנגעהויבן רעדן פון דעם רבי'ן! ווער עס איז ארויסגעגאנגען פון רבי'נס ציון - אה אה!" - "הדיבורים מרבינו תוך כדי היציאה מהציון של רבינו ערב ראש השנה היתה בכזה מין (-בלשון הפלגה)! כל אחד שיצא מהציון של רבינו תפס עוד אחד והתחיל לדבר עימו מרבינו! מי שרק יצא מרבינו - אה אה!". (רל"י).

קסח. ראה 'עלים לתרופה' במכתב מיום ד' וארא תר"ד: "ואל תתעכב בטולטשין עוד כלל,

ג

חֲתָנוּ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָן טוֹלֵטְשִׁינֶער, הֵלֵא הוּא רַבִּי יוֹדֵל בֶּן רַבִּי יִצְחָק בֶּער
מֵטֶעפֿליקס, הָיָה מְשׁוֹרֵר וּבֶעֱל מְנַגֵּן, וְהָיְתָה דְרָכּוֹ לְסַפֵּר וּלְדַמֵּר:
"אֵיךְ פִּלְעָג דָּעם שְׂווער אונטֶער־הַעֲלָפֶן, אֵיךְ בֵּין גַּעֲשִׁטאַנען אֵין דֶּער
יוֹגֵגֵד בֵּיים שְׂווער" - "הָיִיתִי מְסִיעַ בְּיַד חוֹתָנִי, בְּצַעֲרוֹתַי הָיִיתִי עוֹמֵד
לְצַד חוֹתָנִי", וְהָיָה מְסַפֵּר בְּאִיזוֹ הַתְּלַהּבוֹת הָיָה חוֹתָנוּ רַבִּי נַחֲמָן מִתְּפִלָּל:
"וְעַתָּה דֶּער שְׂווער אִיז גַּעֲשִׁטאַנען בֵּיי דָּעם עַמּוּד, הָאָט עַר אַזוֹי גַּעֲקאַכְט
אַזוֹי ווִי אַ לָאָקאַמאַטִיף קאַכְט, אַזוֹי הָאָט דֶּער שְׂווער גַּעֲקאַכְט, עַס
הָאָט גַּעֲקאַכְט אַ פִּייעֶר אֵין אִים!" - "בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עוֹבֵר לְפָנַי הַתְּכָה,
הָיָה חוֹתָנִי בּוֹעֵר כָּל כָּף כָּמוֹ לָאָקאַמאַטִיף רוֹתֵחַ - (הוּא קָטַר הֶרֶכְבֶּת,
שֶׁם רוֹתֵחַ דוֹד הַמְּנִיעַ אֶת הֶרֶכְבֶּת בְּחֶמוֹ הַעֲצוּם), כָּף הָיָה חוֹתָנִי בּוֹעֵר,
אֵשׁ הָיְתָה בּוֹעֶרֶת בּוֹ!".

וְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ הָיוּ אוֹמְרִים בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁזָּכָה רַבִּי נַחֲמָן לְהַתְּפִלָּל בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה בְּכִזּוֹ הַתְּלַהּבוֹת וּבְהַשְׁתַּפְּכוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְהָיָה בּוֹעֵר כְּאוֹתוֹ
דוֹד מְבַעֲבֵעַ, מְשׁוּם שֶׁכָּל סִפְרֵי ה' לְקוּטֵי הַלְכוֹת' הָיוּ חֲדוּרִים בּוֹ בְּמַחוֹ
וּבְדַעְתּוֹ - "אַז דֶּער גַּאנְצֶער 'לְקוּטֵי הַלְכוֹת' דַּאווענֶט אֵין אֵיהֶם, הָאָט
עַר גַּעֲקאַכְט ווִי אַ קַעסֵל": (שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן טולטשינער')

ותבלה ימין בתורה, כי זאת נחמתנו בעניינו וכו', ובשיחה עם אנשי שלומינו חברים ידידים
שיחיו, שרוב דיבורם הוא מהתכלית הנצחית, ובדברי תורתו הקדושה, ולשמח נפשנו בכל
עת. שמע בני לדברי, למען ייטב לך בזה ובבא לנצח".

קסט. רבי יצחק בער היה תלמיד מוהרנ"ת, רבי יודל בנו היה גר בבאברניץ, והיה חתנו
המבוגר של רבי נחמן טולטשינער. רבי לוי יצחק הכירו היטב, שכן הוא הגיע בכל שנה
מעירו באברניץ לאומאן על ראש השנה. (רל"ו).

ד

סִפֵּר רַבִּי נֹתָן בִּיטְלָמָאכְעֶרְסָא שְׁבִהִיתוּ יְלָד קָטָן בָּא עִם אָבִיו רַבִּי פִּנְחָס יְהוֹשֻעַ^{קעא} לְאוּמָאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וַיֵּשֶׁב בְּלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּקִלּוּז סֻמוּף לְאָבִיו, וְכֹאשֶׁר שָׁמַע אֶת רַבִּי נַחֲמָן טוּלְטְשִׁינְעֶר פּוֹתַח בְּשֹׁאֲגַת אָרִי לֹמֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה אֶת הַקַּאפִּיטֵל "לְדוֹד מְזֻמּוֹר" הַנֶּאֱמָר אֲזַקֵּיב - נִפְּל מֵהַסֶּפֶסֶל לָאָרֶץ, מִגְדֵּל הַפֶּחַד שֶׁנִּפְּל עָלָיו:

(שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן טולטשינער')

ה

נוֹדַע שֶׁהָרַב מְטַשְׁעֶהֲרִין הָיָה נוֹסֵעַ וּבָא מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהַתְקַבֵּץ יַחַד לְאוּמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקְּדוּשִׁים (וְכֵן אַחֲרָיו הָרַב רַבִּי חַיִּים רַב דְּקֵהֶלֶת קוֹדֶשׁ בְּרֶסֶלַב), וְהָיָה נוֹסֵעַ מַעֲרִירוֹ יַחַד עִם שְׂאָר אַנְשֵׁי שְׁלֹמֹנוֹ, כִּי הָיוּ נוֹסָעִים בְּצוּתָא:

(שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן הרב מטשעהרין')

ו

פַּעַם הָיָה מַעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ הַנְּסִיעָה שֶׁנִּסְעוּ כָּאֲמֹר אַנְשֵׁי טַשְׁעֶהֲרִין בְּצוּתָא לְאוּמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁחֲפָצוֹ אֲזַ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֹנוֹ לְכַבֵּד אֶת הָרַב כְּפִי הַכְּבוֹד הָרְאוּי לוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ לָהֶם לַעֲשׂוֹת זֹאת, בְּאֲמֹר לָהֶם בְּחֵן דְּקִדְשָׁה

קע. המכונה 'דער אלטער רבי נתן' ('רבי נתן הזקן'), ולימים היה חתן רבי נחמן טולטשינער, ראה אודותיו בערכו.

קעא. רבי פנחס יהושע ב"ר יצחק אייזיק יוסף סופר תלמיד מוהרנ"ת, ראה אודותיו בערכו.

קעב. באומאן לא היו אומרים זאת פסוק בפסוק כנהוג כאן בארץ ישראל. (רל"י).

ובצחות^ע: "דאס רבנות האב איך איבער געלאזט אין טשעהרין, איך האב דעם 'רב' נישט מיטגענומען מיט זיך" - "את הרבנות השארתי בטשעהרין, את הרב' לא הבאתי עמי", כאומר שבא לאומאן כאיש פשוט, ללא גנוני רבנות, כי רצה להיות בראש השנה של רבנו' לא כרב, רק בשנה לכלל אנשי שלומנו הפשוטים^ע - ('איך בין נישט קיין רב, איך בין גלייך מיט אלע מענטשן):

(שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן הרב מטשעהרין')

קעג. ישנם רבים שנוהגים לומר מילי דבדיותא, ואומרים שרבינו ציווה על זה (עיינ' ליקוטי עצות' ערך 'שמחה' אות כט; 'חיי מוהר"ן' סימן תקצג). אמנם מי שלא ראה את הנהגת אנשי שלומינו בזה - לא ראה איזה חן היה אצלם בזה! היה לזה 'חן'!, וכמו מה שאמר הרב מטשעהרין לאנשי שלומינו: "דאס רבנות האב איך איבער געלאזט אין טשעהרין, איך האב דעם 'רב' נישט מיט גענומען מיט זיך" - "את הרבנות השארתי בטשעהרין, את הרב' לא הבאתי עמי", שהגם שזה אכן נכלל בכלל דברי צחות ובדיות הדעת, אבל לא אמר זאת 'סתם', אלא ברצינות וב'חן' כנ"ל - ('דאס איז 'ווערטער', אז ער האט געזאגט - האט ער געזאגט, נישט סתם געזאגט!); וראה עוד לעיל בחלק א' סימן תק"ס, ובחלק ג' סימן קצ"א. (רל"י).

קעד. "ווען ער איז געווען אין אומאן האט זיך זיין 'רב' גארנישט ארויסגעוויזן, איך בין נישט קיין רב, גארנישט. און צו איבערלאזן דעם 'רב' דארף מען האבן א כוח, דאס נישט מיטגעמען מיט זיך, סע נעמט זיך מיט" - "כשהרב מטשעהרין היה באומאן לא היתה ניכרת הרבנות' שלו כלפי חוץ, אני אינני 'רב', כלל לא. ולהשאיר את הרב' ולבלי ליקח זאת עימו צריכים כוח, כי הרבנות נלקחת ומגיעה עימו מעצמה". וכל זה היה גם מחמת הזהירות של "אל תתהדר לפני מלך" שהזכיר רבינו בליקוטי קמא סימן כ' (שנאמר בראש השנה תקס"ה) על מאמר ספרא דצניעותא, עיין שם בפירוש רבינו על התיבות "אורחא מלייא דלא אתחזיאי" שצריך להקטין את עצמו, ועל פי זה היו אנשי שלומנו מדגישים את האמור שם "לא אתחזיא", לבלי להראות [ולתבלט] כלפי חוץ ('ראש השנה דארף מען זיך גיט אנזעהן'); ובזמננו ראינו את הרב מרדכי סאקאלאבער שהיה מורה צדק לעדתו בעירו סוקולוב, וכאשר ראה ופגש את ציבור אנשי שלומנו המתקבצים שמח עד מאוד ולא יכול היה להתאפק, עד שהיה מרקד מחמת שמחה, והתנהג אז בכל משך ימי ראש השנה כאדם פשוט בתכלית, בלי שום גינוני כבוד וכדומה כיאה לרב חשוב כמותו, ושמחתו יחד עם פשיטותו היתה בקיבוץ לשם דבר, עד שכולם השתוממו לנוכח רוב הנהגתו בפשיטות, כאינם מאמינים: "דאס איז דער סאקאלובער רב?" - "הזהו רב העיר סוקולוב?". הנהגה זו נראתה גם אצל עובדי השם הגדולים שבין אנשי שלומנו, אשר משך כל ימות

שָׁמַע רַבִּי לִוִּי יִצְחָק מִכַּמָּה וּכַמָּה אֲנָשִׁים שֶׁהִפִּירוּ אֶת הָרֵב מִטְשָׁעֵהֶרִין^{קע}
וְרָאוּ אֶת סֵדֶר הַנְּהַגָתוֹ בִּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהִתָּה כָּל הַנְּהַגָתוֹ
בְּמִדָּה מִפְּלֶגֶת שֶׁל הַצֵּנֶע לָכֶת.

גַּם הָיוּ מְסַפְּרִים מִסֵּדֶר הַנְּהַגַת הָרֵב, שֶׁהִתָּה דִּרְכוֹ לַעֲבוֹר בְּבֵית מִדְרָשְׁנוּ
בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה קֹדֶם תְּפִילַת הַמְּנַחָה בֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁנֶּאֱסָפוּ
וְנִתְקַבְּצוּ בַּהֶקְבוּץ הַקָּדוֹשׁ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה^{קע}, וְהָיָה מִתְבוּנִין בְּכָל אֶחָד
וְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ^{קע}, וְהָיָה אוֹמֵר עַל דֶּרֶךְ הַנְּהַגָתוֹ זֶה: "דָּאס אִיז רֵאִית
פְּנֵי הַצִּדִּיק" - "זוֹ הִיא רֵאִית פְּנֵי הַצִּדִּיק"^{קע}, וְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ הָיוּ מַפְּרִים

השנה היו מתפללים בכוחות ובצערות, אמנם בראש השנה לא ניכרו כל כך ולא התהדרו בעבודתם, בבחינת "אל תתהדר לפני מלך", והתפללו עם כל הקהל יחדיו בהתעוררות ובנעימות; ותיכף עם סיום החג, בתפילת מעריב של מוצאי ראש השנה - כבר שמעו אותם שוב היטב היטב. ראה עוד לעיל חלק ב' סימן תשט"ו. (רל"י).

קעה. אני הרי התקרבותי בשנת תרע"ד, עשרים שנה לאחר הסתלקות ופטירת הרב שהיתה בשנת תרנ"ד, וכשהייתי בטשעהרין כל תושבי העיר עוד הכירוהו היטב, וכן באומאן היו כולם עדיין מכירים אותו. (רל"י).

קעו. ראה לשון רבי אברהם ב"ר נחמן בקונטרס 'ימי התלאות' (מועתק לעיל ח"א סימן ריט): "דרכנו תמיד להתאסף באומאן בימי ראש השנה הקדושים, להתפלל על ציון אדוננו מורנו ורבינו בערב ראש השנה, ולהתפלל יחד בימי ראש השנה הקדושים במדרשו הקדוש".

קעז. "עַר אִיז גֶּעוֹוֶען אַ גֶּעוואלדיגער מַענטש, עַר האט גֶּעהאַט אַ גֶּעוואלדיגע אַהבה צו אונזערע לייט. אַזאַ מַענטש - עַר אִיז אַרומגעגאַנגען פאַר מַנחָה, עַר האט יעדן איינעם אַנגעקוקט, דאס אִיז 'רֵאִית פְּנֵי הַצִּדִּיק!' - אַן עֲבוּדָה!" - "הוא היה אדם נורא בגדלותו, היתה לו אהבה עצומה לאנשי שלומנו. כזה אדם - הוא הסתובב לפני מנחה, הביט בכל אחד, [והיה אומר]: זו היא ראיית פני הצדיק! - איזו עבודה!". (רל"י).

קעה. דהיינו המבואר בליקוטי קמא סימן ד'; וראה בפירושו של הרב בספר 'פרפראות לחכמה' שם (ליקוטי קמא סי' ד אות כד): "התיקונים שנעשין על ידי הסתכלות פני הצדיק, עיין בסימן קצ"ב שבכל ספר וספר נמצא דמות דיוקנו ואור פניו של זה הצדיק והחכם

את דרך הנהגתו זו, יודעים כבר שלפני תפילת המנחה יהלך ויסובב הרב
כאמור: (שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן הרב מטשעהרין')

ח

גם ספר רבי חנא פארבער מלאדיז'ין^{קט} לרבי בירך רובינזאהן^{קפ}, שזוכר
שביל יום הכפורים התפלל בטשעהרין עם אנשי שלומנו, והיה
הרב מטשעהרין נעור בבית המדרש כל הלילה, והבחין רבי חנא איך
שבאמצע הלילה, כשאלו שנשארו שם ישנו על קרקע בית המדרש^{קפא},
סבב הרב ביניהם והביט בפני כל אחד מהישנים:
(שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן הרב מטשעהרין')

שחידש אלו הדיבורים שבזה הספר, ועיין בסימן קנ"ג, מבואר שם שהתלמיד כשזוכה הוא
מקבל אור הפנים של הרב ממש וכו', ועיין סימן ר"ל; ושם בפירושו על ליקוטי תנינא
סימן ה' אות כ"ו, אודות תיקון החמישה חושים שבמוח, המבואר בפנים התורה שם שהוא
נעשה גם עכשיו: "גם חוש הראייה נתתן עכשיו, על ידי שמסתכלין על ציונו הקדוש,
ועל כלל הקיבוץ הקדוש המתאספין ומתקבצין אליו, והכל בכוחו וזכותו הקדושה ז"ל,
ובכל אחד מהקיבוץ בוודאי יש איזה בחינת הארה ונקודה הקדושה מה שקיבל על ידי
התקרבותו אליו ז"ל ועל ידי שנכלל גם כן בהקיבוץ הקדוש הזה, נמצא שזה גם כן בכלל
'והיו עיניך רואות את מוריי' (ישעיה ל כ), בפרט שכבר מבואר בדבריו ז"ל בליקוטי
הראשון בסימן קצ"ב ובסימן ר"ל שעל ידי שמקבל חכמת רבו ודברי אמת שלו, על ידי
זה הוא מקבל בחינת פניו, וראה גם בסימן קנ"ג מענין קבלת פני תלמיד חכם, שתלמיד
הגון כראוי זוכה לקבל פני הרב, היינו שיתראה בתוכו פני הרב וכו'".
קעט. רבי יואל חנא פארבער מלאדיז'ין זכה להיות משך שלושים וארבעה 'ראשי שנה'
באומאן, ואחר כך היגר לארצות הברית, שם הכירו רבי ביירך. ראה עוד אודותיו להלן
בערכו.

קפ. ראה אודותיו להלן בערכו.

קפא. ראה מרדכי (סימן תשכה) והגהות מיימוניות (שם), ובטור 'אורח חיים' סימן תרי"ט
כתב: "נהגו ללון בבית הכנסת, ואומרים שירות ותשבחות כל הלילה".

ט

עוד ספרו אלו האנשים הנ"ל שהכירוהו לרבי לוי יצחק כי בראש השנה היה עומד על רגליו כל עת התפלה מבלי להתישב על הספסל כלל באמצע, (אף על פי שהיה איש בריא ובעל גוף קפב) ופניו היו פונות אף ורק לקיר הקלויז ולא היה מסובב את פניו לצבור, וכשפעם סובב את פניו לצבור, ראו איד שפניו היו פני להבים עד להבהיל ושפוכים בדמעות (דאס פנים האט געברענט אזוי ווי א פייער, פארגאסן מיט טרערן):

(שיח שרפי קודש בערך רבי נחמן הרב מטשעהרין)

י

הרב מטשעהרין היה מאריך מאד בתפלתו, ובבקר ראש השנה היה מתחיל להתפלל בזמן המקדש, אף גם הוא נזהר בזה, להתחבר יחד עם הצבור בעת הגיעם לתפלת הלחש; ואף הנהגתו זו, להתחיל להתפלל מקדש, עשה בהצנע לכת כזה עד שהצבור כלל לא ידע מהנהגתו:

(שיח שרפי קודש בערך רבי נחמן הרב מטשעהרין)

יא

פעם בערב ראש השנה קנה רבי יחזקאל העשיל הלוי גרשינוב את הקריאה של 'לוי' קפג, אולם למחרת בעת הקריאה צוה להגבאי לכבד בעליה זו את רבי נחמן טולטשינער, שהיה גם הוא לוי פידוע.

קפב. ראה טור אורח חיים סימן תריט לענין יום כיפור: עוד נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהן כל הלילה וכל היום.

קפג. באומאן היה הנוהג בימי ראש השנה וכן ביום הכיפורים שהיה רק 'בית' אחד

לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּשֶׁבָּא רַבִּי יִחְזַקְאֵל הָעֵשִׁיל לְרַבִּי נַחֲמָן טוֹלֵטְשִׁינְעֵר
עַל מִנַּת לְפָרֵעַ אֶת דְּמֵי הָעֲלִיָּה, אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמָן טוֹלֵטְשִׁינְעֵר
בְּקִפְיָדָא שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כֶּךָ פַּעַם נּוֹסֶפֶת, בְּהַפְטִירוֹ: "מָעַר זְאֻלְסְטוּ דָּאס
נִישְׁט טָאן! דוּ הָאסְט גֶּעֻקְוִיפֶט? זֵיי עוֹלָה לְתוֹרָה!" - "שׁוּב אֶל תַּעֲשֶׂה
כְּזֹאת! קִנִּיתָ עָלֶיָּה? עָלָה אֶתָּה בְּעֶצְמְךָ לְתוֹרָה!"; כִּי לֹא סָבְלוּ אֶצֶל אֲנָשֵׁי
שְׁלוֹמֵנוּ אֶת עֲנִינֵי הַכְּבוֹדִים וְגִנּוּיֵי הַכְּבוֹד קפ"ד:

(שיח שרפי קודש בערך 'רבי נחמן טולטשינער')

יב

הָרַב רַבִּי זְלַמֵּן מִמַּעֲדוֹעַדִּיוֹקַע תְּלִמִּיד מוֹהֲרַנִּ"ת הָיָה גָּאֹן גָּדוֹל, וְאֲנָשֵׁי
שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁהִפְרִוּהוּ הֵיטֵב סִפְרוּ אֹדוֹת דֶּרֶךְ הַנְּהָגָתוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ

לקריאת התורה, ולא היו מוכרים את העליות בשעת התפילה, רק בערב ראש השנה היו
הולכים שני גבאים ממונים של הקלויז וסובבים לגבות מעות מכלל אנשי שלומנו לצורך
הוצאות החזקת בית המדרש, וכאשר היו מבין אנשי שלומנו כאלה שהיו נותנים איזה סך
נאה, היו אומרים שזה הם נותנים עבור עלייה פלונית, וכך היו נמכרות כל העליות כבר
בערב ראש השנה, ועל כן אפילו הרב מטשעהרין לא היה מקבל עלייה לתורה בראש
השנה, כי הוא לא היה קונה עלייה מעצמו. (רל"י).

קפד. וגם בזמננו באומאן, היו אנשי שלומנו אפילו הגדולים במעלה מתנהגים בפשיטות
ובביטול היישות לגמרי, עד שהיה קשה להכיר בגדולתם לרוב הענווה והביטול שהיה להם,
ואפילו עלייה לתורה וכו' לא קיבלו, ולא היו מכבדים אותם בשום כיבודים, אפילו אותם
החשובים שבין אנשי שלומנו כרבי אברהם ב"ר נחמן ורבי געצ'י ורבי שמשון וכו' וכו', רק
כל מי שקנה עלייה - עלה הוא בעצמו לתורה, ומחמת שהם היו עניים וכו' לא קנו עלייה.
פעם בחג השבועות קנה אחד מאנשי שלומנו בבית מדרשנו בירושלים את העלייה של
'עשרת הדברות', ונתנה וכיבדה להרב רבי אלחנן ספקטור, וכשקראו לו לעלות לתורה לא
אבה רבי אלחנן בשום פנים ואופן לעלות, והשתמם באמרו שאין בו כוח וכיוצא בזה, והיה
צריך זה הקונה לעלות לתורה בעצמו. אחר כך כשתמה בפניו הקונה על כך, השיב לו רבי
אלחנן: "איך האב דיר גע'הייסן קויפן? איך וועל וועלן - וועל איך קויפן אליין, און אז נישט
- דארף איך נישט" - "וכי צויתך לקנות? כשארצה עלייה - אקנה לבד, וכשאיני קונה
- אינני צריך". (רל"י).

השנה, שטרם הליכתו לציון רבנו הקדוש כמנהג, היה פונה לאיזה חדר בצד הקלויז ומסים שם תחלה את פרוש ה"ש"ך, ורק אחרי כן עלה לציון רבנו הקדוש לעסק בעבודת היום.

פעם כאשר שאלוהו על כך, הטעים זאת באמרו: "צום רבין דארף מען קומען מיט וואס מער, און איך וויל ברענגען צום רבין נאך עפעס!" - "לרבנו צריכים לבוא עם מה שיותר, ואני רוצה להביא לרבנו עוד משהו!".

ובפעם אחרת הטעים את מנהגו זה באמרו: "אז מען גייט צום רבין, דארף מען דאך קענען עפעס זיין 'שלם עם ה' אלקיו' - "כאשר הולכים לרבנו, צריכים הרי להיות על כל פנים קצת 'שלם עם ה' אלקיו' (מ"א יא ד ושם טו ג); והוא על פי המבאר בלקוטי קמא סימן ס"ב, שעל ידי למוד הפוסקים זוכה לך ש'לבו שלם עם ה' אלקיו, עין שם קפה: (רל"י שמע כל זאת מכמה אנשים שהכירוהו)

קפה. ראה ב'חיי מוהר"ן סימן רצ"ג: "שמעתי שפעם אחת אמר וכו', אין אתם צריכים כי אם לתת אבנים וסיד, ואני בונה מהם בניינים נפלאים ונוראים וכו' - "איר דארפט נאר צו טראגן שטיינער און וואפנע, און איך באווע דער פון בניינים וכו'", עיין שם; "מיר קענען נישט בויען קיין בניינים, בניינים בויעט טאקע דער צדיק, אבער מיר דארפן צוגרייטן וואפנע מיט ציגל; דאס איז אלץ כוחות צו ווייזן אז דער צדיק וויל: גיט מיר וואס מער! גיט מיר וואפנע מיט ציגל - און איך וועל שוין בויען בניינים, כאטש בויען - בויעט ער, ער איז דאך א רחמן פאר אלע אידן, אבער דער וואס האט טאקע מער חלק - דער איז אודאי מער - נעמט ער מער!" - "אנו לא יכולים לבנות בניינים, בניינים אכן בונה הצדיק, אבל אנו צריכים להכין אבנים וסיד; זה הכל כוחות להראות שהצדיק רוצה: תנו לי מה שיותר! תנו לי אבנים וסיד - ואני כבר אבנה בניינים, הגם שלבנות - בונה הוא, והוא הרי רחמן לכל היהודים, אבל זה שיש לו אכן יותר חלק בדבר - הוא בוודאי יותר - ולוקח הוא יותר!".

"עס שטייט טאקע אין חיי מוהר"ן, דער רבי האט זיך באנוצט פאר עפעס א זאך, א השגה האט ער משיג גענוען, דורך אן עבודה פון זיינער א מענטשן, רבי חיים שרה"ס - האט ער

יג

הָיָה מְשָׁכִיל אֶחָד בְּאוּמָּאן שְׁנֹכְנֵס פַּעַם בְּעֶצֶם יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְבֵית
מִדְרָשְׁנוּ בְּעֶבְרוֹ שָׁם בְּדֶרֶךְ הַלּוֹכוֹ, וְהִתְרַגֵּשׁ עַד מְאֹד מִגְדֹּל
הַתְּעוֹרְרוֹת הַלֵּב שֶׁל אֲנָשֵׁי שְׁלוּמֵנוּ בְּכִיּוֹת עֲצוּמוֹת וּבְהִשְׁתַּפְּכוֹת הַנֶּפֶשׁ כִּפִּי.

אַחֲרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה סִפֵּר זֹאת אוֹתוֹ אָדָם לְרַבִּי לִוִּי יִצְחָק, וְאָמַר לוֹ: "אֵיךְ
בֵּין דּוֹרְכָּעֲגָאֲנָעֵן דּוֹרְךְ אֵיךְ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בֵּין אֵיךְ
אַרְיִינְגֶּעֲגָאֲנָעֵן, הָאָט מֶעֶן גֶּעֵהָאָלְטֵן בֵּי אֵיךְ 'לֵאל עוֹרְךְ דִּין', וְוַאס זָאל
אֵיךְ אֵיךְ זָאגֵן, דִּי מַעֲנֵטְשֵׁן הָאָבֶן גֶּעוֹוִינֵט? דִּי ווענט הָאָבֶן גֶּעוֹוִינֵט!"

משיג געווען די השגה! האט דער רבי געזאגט: א חדוש וואס דער בעל שם [האט משיג
געווען אזוי פיל]? ער האט געהאט אזא חבֵּרָא, אַזעלכע 'שִׁשִּׁים גְּבוּרִים'! זעהען מיר דאך
ארויס, אז מיט אלעס דארף מען זיך מְקַשֵּׁר זיין צום צדיק, און דער צדיק וויל ווייטער פון
יְעֹדֵן אֵינעם, מֶעֶן זָאל אים עֶפֶס געבן, גִּיב מִיר עֶפֶס! גִּיב מִיר וואפֿנע - אֵיךְ וועל שוין
בויען דערפון בְּנִינִים! - "כתוב באמת בחיי מוהר"ן (סימן שלו; לעיל חלק ג סימן תתצח)
שרבינו השתמש לאיזה עניין, השגה שהשיג, על ידי עבודה של אחד מאנשיו, ר' חיים
שרה'ס - הוא השיג את ההשגה! או אז אמר רבינו: וכי זהו חידוש מה שהבעל שם טוב
[השיג כל כך הרבה]? היה לו כזו חברייה, כאלו 'שישים גיבורים' (עי' חיי"מ סי' קסב)!
רואים אנו מכך, שעם הכל צריכים לקשר עצמו לצדיק, והצדיק רוצה הלאה מכל אחד,
שייתנו לו משהו: תן לי משהו! תן לי אבנים וסיד - ואני כבר אבנה מהם בניינים!". (רל"י).
קפו. "רבינו 'הוציא' כאלו לבבות, אה, אה, כזה מין השתוקקות שהיה, רבינו אכן מדבר
בתורה ל"א משמירת הברית [שעל ידי תיקון הברית נתגלה ההשתוקקות, עיי"ש], ואם כי
איננו אוחזים עדיין [בתיקון הברית בשלימות], אלא מאי? בגלל שאנו נמצאים אצל זה
הקשת, אצל זה השומר הברית - יכול גם זה להיות, היינו שעל אף שהיו אצלנו אנשים
פשוטים מאוד, אך מחמת שנמצאים אצל הרבי הזה - יכול הוא להעביר ולהשלים כזה
מין לב, כאלו מיני קולות [בעת התפילה] - "דער רבי האט אַרױסגעגעבן אַזעלכע הערצער,
אה, אה, אזא מין השתוקקות וואס איז געווען, דער רבי רעדט טאקע אין תורה ל"א פון
שְׁמִירַת הַבְּרִית, כְּאִשְׁשֶׁ מִיר הָאָלְטֵן נֶאֱכַנְשֵׁט בִּי דָעם, נָאָר וואס דען? וויבאלד מֶעֶן איז
בִּי דָעם קִשְׁת, בִּי דָעם שׁוֹמֵר הַבְּרִית - קען דאס אויף גאר זיין, כְּאִשְׁשֶׁ עַר אַלִּין איז נָאָר
א פֿראַקטער, נָאָר אַז מֶעֶן גֶּעפִּינט זיך בִּי דָעם רִבִּין - קען ער דורכפירן און אויספירן אזא
מין האַרץ, אַזעלכע מיני קולות". (רל"י).

- "עברתי דרך בית המדרש שלכם בראש השנה, נכנסתי פנימה, ואחזו אצלכם באמירת הפיוט "לאל עורך דין", מה אמר לכם, האנשים בכו? כתלי בית המדרש בכו!" קפז. ה'פעל תפלה' היה אז רבי אברהם סופר שטערנהארץ:

(שיח שרפי קודש בערך 'הקיבוץ הקדוש באומאן')

קפז. בעת שאמרו הקהל את הפיוט "לאל עורך דין", היה נפתח הלב בהתעוררות גדולה ובשפיכת דמעות כמים, וראו בעליל שאין אלו כלל כוחות אנושיים, אלא רק כוחו הגדול של רבינו הקדוש, להכניס שלהבת התעוררות כזו באנשיו. (רל"י).